

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav českých dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Nikol Vraštilová

Josef Hlávka a Karel Matuš
(Vztah dvou významných mužů v zrcadle
korespondence)

Josef Hlávka and Karel Matuš
(Relationship of two respected men reflected by their
correspondence)

Praha 2018

doc. PhDr. Magdaléna Pokorná, CSc.

Poděkování

Toto místo bych ráda využila k poděkování všem, kteří mi pomohli ke vzniku této práce. Největší díky patří paní doc. PhDr. Magdaleně Pokorné, CSc. za všechny její připomínky, ctěné rady a hlavně obrovskou podporu při psaní práce. Další díky patří Mgr. Anně Vágnerové za gramatickou a stylistickou korekturu. Děkuji Tadeáši Dohňanskému za všechny jeho připomínky k textu a podporu. V neposlední řadě děkuji své mamince za tu největší životní podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. prosince 2017

.....

Abstrakt (česky)

Ve své práci jsem se zaměřila na analýzu vztahu mezi Josefem Hlávkou a Karlem Mattušem na základě jejich vzájemné korespondence. V počátečních kapitolách se zabývám životopisem obou mužů, kdy je především kladen důraz na životní osudy Karla Mattuše, které nejsou tolik známy jako Hlávkovy. Nejobsáhlejší část práce analyzuje vybrané dopisy přátel z období od června 1888 do února 1908, kde jsem se konkrétně zaměřila na touhu obou mužů „povznést“ český národ zase o kousek výš. Pro tuto pasáž posloužily prameny z fondu Josefa Hlávky a fondu Karla Mattuše, kteréžto jsou uloženy v Literárním archivu Památníku národního písemnictví.

Klíčová slova (česky)

Josef Hlávka, Karel Mattuš, česká společnost, konec 19. století, korespondence, národ

Abstract (in English)

I focused on analysing a relationship between Josef Hlávka and Karel Mattuš in my bachelor thesis. In the first chapters I deal with autobiography of these men, where I specifically focus on life fates of Karel Mattuš, which aren't known as well as Hlavka's are. The biggest part of this bachelor thesis analyses the selected letters of these friends, mentioned above, from June 1888 to February 1908, where I concentrated on passion of both men to push up the Czech nation a little bit higher. For this part the funds of Josef Hlávka and fund of Karel Mattuš were used. These are placed in the Literary archive of Memorial of National Writing.

Key words (in English)

Josef Hlávka, Karel Mattuš, Czech society, the end of the 19th century, correspondence, nation

Obsah

1. ÚVOD	6
2. JOSEF HLÁVKA (15. ÚNORA 1831 – 11. BŘEZNA 1908)	10
2. 1. ARCHITEKT.....	10
2. 2. PODPOROVATEL	13
2. 3. ZDEŇKA HLÁVKOVÁ-HAVELKOVÁ	14
2. 4. LUŽANY	15
3. KAREL MATTUŠ (21. KVĚTNA 1836 – 24. ŘÍJNA 1919)	17
3. 1. DOSPÍVÁNÍ.....	17
3. 2. VLASTENEC	18
3. 3. ČASOPIS <i>BOLESLAVAN</i>	20
3. 4. POLITICKÁ KARIÉRA	22
3. 5. VRCHNÍ ZEMSKÁ BANKA.....	25
3. 6. PŘÍTEL JOSEF HLÁVKA	26
4. KORESPONDENCE	29
4. 1. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA KORESPONDENCE.....	29
4. 2. AKADEMIE VĚD A ZALOŽENÍ NÁRODOHOSPODÁŘSKÉHO ÚSTAVU.....	33
4. 3. POMNÍK SVATÉHO VÁCLAVA	38
4. 4. ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ A SPOLEK MINERVA.....	41
5. ZÁVĚR	45
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	48
SEZNAM PŘÍLOH	
PŘÍLOHY	

1. Úvod

Téma rozboru korespondence Josefa Hlávky a Karla Mattuše jsem si nevybrala pouze proto, že tito dva muži zastávali ve své době mnoho významných funkcí, ale především pro poselství, které zní z jejich vzájemného vztahu a výsledného obrazu, jenž při pohledu na toto přátelství vznikne – a díky kterému si uvědomíme, že člověk jako Josef Hlávka nebo Karel Mattuš by se měl vrýt do paměti každému příslušníku českého národa.

Josef Hlávka byl asi největším mecenášem své doby, udržoval styky s mnoha důležitými a významnými lidmi, jako byli například František Ladislav Rieger,¹ Albín Bráf, Julius Zeyer, Antonín Dvořák nebo Josef Václav Sládek. Většinu svých přátel podporoval značnými finančními částkami, vždyť kdyby nebylo Hlávky, možná by česká literatura a kultura nezaznamenala v 19. století tolik úspěchů. Do okruhu jeho blízkých patřil Karel Mattuš, jejichž přátelství je i hlavním tématem bakalářské práce.

Ve své práci se budu zabývat třemi hlavními okruhy. Na začátek této práce bych ráda osobu Josefa Hlávky alespoň krátce představila. O českém architektu bylo napsáno již mnoho prací, například jedna z nejrozsáhlejších – Hlávková monografie od Aloise Lodra.² Úkolem této práce není vytvořit Hlávkův další životopis, nicméně životopisné pozadí tvoří nezbytný základ pro další bádání. Určitě bychom neměli vynechat Hlávkovu kariéru architekta, mecenášskou činnost, život na zámku v Lužanech, ale také pro něj velice důležitou oporu manželku Marii a po její smrti Zdeňku.

Další kapitola této práce se bude věnovat Karlu Mattušovi – politikovi, řediteli Zemské banky, členovi Národohospodářského ústavu a také redaktorovi časopisu Boleslavan. Karel Mattuš nebyl tedy o nic méně významný než Josef Hlávka, do komplexního zpracování jeho života se však zatím nikdo nepustil a kdyby sám Mattuš nesepsal své vlastní paměti,³ byly by naše znalosti o něm teprve útržkovité. V tomto ohledu bych aspoň částečně ráda přispěla k rozšíření povědomí o Mattušových životních osudech.

Stěžejní část práce však bude tvořit kapitola zabývající se samotnou korespondencí, která čítá více než sto dopisů. Ze vzájemné korespondence se budu především snažit vyvodit, jaký vztah oba muže pojil, dále budu rozebírat samotný styl psaní dopisů a v neposlední řadě rozebírat jednotlivá témata, jež se v dopisech objevují. Před analýzou dopisů si kladu otázku,

¹ Podrobněji o vztahu Františka Ladislava Riegra a Josefa Hlávky: KUČERA, Karel. Hlávka a Rieger. Kapitola o přátelství z konce staročeské éry. In: *Acta polytechnica. Práce ČVUT v Praze. Řada 6. Všeobecná* č. 3, (1990,) str. 57-63.

² LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988.

³ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921.

zda hlavní těžiště korespondence tvořily pouze debaty o společných pracovních povinnostech, politice a národě? Dokázali si vůbec jejich autoři psát o tak obyčejných věcech, jako bylo třeba počasí, kultura nebo rodina? Dle mého předběžného stanoviska myslím, že velkou část korespondence budou tvořit záležitosti, které oba muže pojili po pracovní stránce, možná se zde také objeví určité finanční poradenství Karla Mattuše, jako ředitele Zemské banky, Josefu Hlávkově. Doufám však, že se zde vyskytnou i informace ze života osobního, jako třeba způsob trávení volného času. Jistě zde nebude prostor pro rozebrání veškerých témat, jichž se korespondence týká, ale věřím, že se mi podaří alespoň některé záležitosti podrobněji poodkrýt.

Literatura o Josefu Hlávkově je poměrně rozsáhlá. Pro analýzu jeho životopisných osudů bude sloužit publikace Aloise Lodra *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*.⁴ Tato biografie je zatím nejrozsáhlejší prací o Hlávkově životě, nebyla však dokončena, protože autor při práci na ní zemřel. Jak už název vypovídá, Alois Lodr se snažil vystihnout všechny „profesní“ směry, kterými se Hlávka ubíral. Detailně popisuje jeho studia a stavitelské počátky ve Vídni. Dále navazuje architektonickými úspěchy u nás, jímž byla například výstavba Zemské porodnice v Praze, ale také se věnuje Hlávkovým dvěma manželkám Marii a především Zdeňce. Další kapitoly zobrazují Josefa Hlávku jako mecenáše v záležitostech literatury, umění, studentstva nebo České filharmonie.

Mecenášská činnost Josefa Hlávky je však daleko podrobněji rozebrána v publikaci od Jiřího Pokorného *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*.⁵ Tato studie nám přináší detailní pohled na Nadání, které po sobě Josef Hlávka zanechal a na činnost Národohospodářského ústavu. Témata knihy budou využita nejen v krátkém biografickém shrnutí o Hlávkově, ale především v kapitole korespondence. Často je zde i skloňováno jméno Karla Mattuše, který působil jako Hlávkovy pravá ruka v právních záležitostech, můžeme odsud tedy vyčíst něco bližšího o pracovním vztahu obou mužů.

I když Hlávka oficiálně sídlil v Praze, jeho častým bydlištěm a také oblíbeným místem byl zámek v Lužanech. O Lužanském Zámku vznikla publikace pod vedením editora Františka Šmahela nesoucí název *Hlávkovy Lužany*.⁶ Kniha zámek popisuje ještě před tím, než jej Josef Hlávka zakoupil, dále je zde část věnující se přestavbě architektem a je zde

⁴ LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988.

⁵ POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005.

⁶ ŠMAHEL, František (ed.). *Hlávkovy Lužany*. Praha: Nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových 2014.

i vylíčena podoba zámku po architektové smrti. Asi největší pasáž se však zabývá životem v Lužanech, ukazuje nám, jak hojně byl zámek navštěvován Hlávkovými přáteli a známými. Můžeme zde i vyčíst, jaký denní režim na zámku panoval a jak náročné bylo pro Hlávkovu manželku Zdeňku celé panství obstarávat. Kniha je navíc vhodně doplněna krásnými fotografiemi Lužanského zámku a jeho okolí.

S literaturou o Karlu Mattušovi je to poněkud složitější. Stěžejní publikací bude dílo *Paměti*⁷ napsané přímo Karlem Mattušem. Tato publikace popisuje velkou část autorova života. Kromě líčení dětství a studií je celé dílo jakýmsi detailním shrnutím Mattušových dosavadních profesních úspěchů, které přesahují až na počátek 20. století, kdy *Paměti* končí. Zajímavé ale je, že například o jeho působení v Zemské bance se toho (kromě zmínce v kapitole Jak jsem se stal ředitelem Zemské banky) téměř nic nedozvídáme.

V knize Mattuš tedy především pečlivě mapuje politické dění doby, často ale chybí nějaká ucelenější charakteristika konkrétního politického problému, k němuž by se autor mohl podrobněji vyjádřit: místy zde vznikají spíše detailní popisy toho, co kdo na jaké schůzi udělal a řekl. Oproti tomu, jak velkou pozornost věnuje politice a své účasti v nejrůznějších spolcích, opomíná zmínit svou rodinu. Hned v úvodních pasážích Karel Mattuš píše o svých rodičích a prarodičích, ale jen za účelem dokreslení základních informací o sobě samém. Nejvíce ze všech rodinných příslušníků je zmiňována Mattušova žena Petronilla, ale kromě stěžejních milníků společného života (např. svatby či smrti Petronilly) se více informací nedovídáme. Rozhodně nejmenší prostor v knize autor věnuje svým dětem, které popsal zhruba ve dvou větách. Práce s tímto pramenem je navíc ztížena přehnaně pozitivním autorským sebehodnocením, což je ale pro psaní paměti typickým jevem.

Jako podklad pro kapitolu věnovanou Karlu Mattušovi nám poslouží ještě jeden stěžejní literární pramen: diplomová práce *Časopis Boleslavan 1860–1867* Jiřího Senohrábka.⁸ Jedná se o publikaci, která popisuje Mattušovo významné působení v tomto periodiku. Prostřednictvím této práce můžeme sledovat počátky Mattušova politického myšlení, které bylo dosti odlišné od toho, jež později prezentoval na půdě sněmovny.

Poslední pramen, který poslouží k rozšíření Mattušova životopisu, je článek od Luboše Švece nesoucí prostě název *Karel Mattuš*.⁹ Ukazuje ucelenější obraz Mattuše–politika. Dokresluje tak *Paměti*, v nichž autorova stanoviska nejsou vždy úplně zřejmá.

---

⁷ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921.

⁸ SENOHÁBEK, Jiří. *Časopis Boleslavan 1860–1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice*. Praha 2000. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Milan Hlavačka CSc.

⁹ ŠVEC, Luboš. Karel Mattuš. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 9, č. 28, 1993. str. 71-79.

Stěžejní materiální základnu této bakalářské práce však tvoří korespondence mezi přáteli. Písemná pozůstalost obou mužů je uložena v Památníku národního písemnictví. Korespondence přijatá Josefem Hlávkou od Karla Mattuše tvoří uspořádaný komplex, u korespondence přijaté Karlem Mattušem od Josefa Hlávky je to o něco horší. Dopisy jsou často zpřeházené a nejsou řazeny chronologicky po sobě, jako je tomu právě v Hlávkově fondu. K doplnění jednotlivých pasáží také budou sloužit prepisy dopisů v jejich přesném znění i pravopise. Dále budou tyto prameny doplněny v průběhu práce ještě o literaturu vztahující se tématicky k dopisům.

2. Josef Hlávka (15. února 1831 – 11. března 1908)

Tento neobyčejně štědrý muž proslul svou mecenášskou činností, možná jej proslavila ještě více než jeho činnost architektonická, málokdo však ví, že na druhou stranu byl neobyčejně šetrným člověkem – rozvážné zacházení s penězi v něm podnítil nejspíš fakt, že sám pocházel ze skromných rodinných poměrů.

2. 1. Architekt

Josef Hlávka se narodil 15. února 1831 v Přešticích jako prostřední ze tří dětí. Otec Antonín působil jako úředník. Matka Anna, žena v domácnosti, byla Hlávkově velkou oporou. Josef byl totiž ze všech dětí své mamince nejmilejší, byl jí prý také hodně podobný, a zdědil její neobyčejně energickou povahu.

Přestože rodina neměla mnoho peněz a stěží udržovala své syny na škole v Praze, rodičům se dařilo podporovat rozvoj malířského talentu Josefa Hlávky, jenž se u něj objevil již v chlapeckém věku. V roce 1847 Hlávka započal studium na pražském Polytechnickém ústavu, kde se pak mohl kreslení věnovat na odbornější úrovni.¹⁰ Své studium v Praze zakončil jako premiant roku 1851 a tentýž rok nastoupil na slavnou vídeňskou Akademii výtvarných umění. Studium v metropoli habsburské monarchie otevřelo Hlávkově dveře dokořán de světa architektury. Během vídeňských studijních let 1851–1854 se učil od “velikánů” architektů, jako byli August von Siccardsburg, Eduard van der Nüll, Karl Rössner nebo Friedrich Schmidt. V době, kdy Hlávka přichází do Vídně, město prožívá snad největší kulturní a hospodářský rozmach. Také zde pobývá mnoho českých dělníků a řemeslníků a českých studentů – Hlávka tak neztrácí kontakt s českým světem.¹¹ S chutí se hned zapojuje také do mimoškolního života české studentské menšiny, studium je pro něj ale stále tím nejdůležitějším. Opět se může řadit mezi nejlepší absolventy a je dokonce osvobozen od vojenské služby.¹² Hlávka nezahálel a chtěl se naučit stavitelskému řemeslu i v praxi, proto se rozhodl pro zednické učení u stavitele Františka Šebka. Šebek sehrál v Hlávkově životě klíčovou roli: nejenže od něj Hlávka získal výuční list zednického tovaryše, což ho obrovskou

¹⁰ LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988, str. 9–13.

¹¹ Podle knihy Davida R. Beveridge však Hlávka uměl psát lépe německy než česky. (BEVERIDGE, David R.. *Zdeňka a Josef Hlávkově - Anna a Antonín Dvořákově: přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2012, str. 22).

¹² Úplné osvobození od vojenské služby získal díky státní ceně za nejlepší práci posluchače na akademii 26. 1. 1854. (Srov. RIES, Pavel P.. *Josef Hlávka, největší český mecenáš*. Praha: TV Spektrum 1991, str. 20).

měrou obohatilo o další praktické zkušenosti, ale po ukončení studií obdržel také mistrovské vysvědčení, na jehož základě byl oprávněn samostatně provozovat stavby.¹³

Preciznost a odborná práce napomohla Hlávkově ke spolupráci s architektem Heinrichem Ferstelem, kterému po dobu třinácti let asistoval při sestavování návrhů Votivního chrámu, rakouské banky a se stavbou burzy ve Vídni.¹⁴ Za skutečný přelom v jeho kariéře můžeme však považovat jeho zapojení se do stavby vídeňské opery,¹⁵ o míře jeho účasti na zhotovování této stavby však v dnešní době koluje mnoho spekulací. Hlávka na budově pracoval se svými profesory Eduardem van der Nüllem a Augustem von Siccardsburgem. Opera se stavěla celkem osm let, od podzimu 1861 až do roku 1869, veřejnosti byla poprvé zpřístupněna 25. května 1869 za zvuků Mozartovy opery *Don Giovanni*. Dvorní opera ve Vídni se stala ve své době jedním z hudebních center Evropy a řadila se mezi nejmonumentálnější stavby ve Vídni vůbec.

Hlávka svými návrhy dokázal okouzlit i daleko za tehdejšími hranicemi Rakouska, mezi jeho slavné a zdařilé projekty patří residence řecko-pravoslavného biskupa v Černovicích v Bukovině. Tím, že Bukovina byla jednou z nejodlehlejších částí habsburské monarchie, a navíc místem s odlišnou kulturou (tím pádem také s odlišným architektonickým stylem), byla práce na rezidenci velice náročná. Ke stavbě chyběly kvalitní cihly, kámen, a ani zde nebyl dostatek řemeslníků. Projekt byl však zadán Hlávkově – muži, který si se svou pracovitostí dokázal poradit téměř vždy. Mladý architekt začal otevírat nové cihelny, kamenolomy a vyřešil i problémy s deficitem stavebních dělníků. Hlávkův bukovinský projekt získal velké uznání mezi odborníky v Rakousku.¹⁶

Neopomenutelné je samozřejmě také Hlávkově působení v českém prostředí. Kromě rekonstrukce svého soukromého zámku v Lužanech navrhl Zemskou porodnici v Praze a dále komplex obytných domů v Jungmannově a Vodičkově ulici (rovněž v Praze): právě roku 1887 koupil ve Vodičkově ulici starý Lukavcův dům, který komplexně přestavěl a nakonec jej rozšířil do již zmiňované Jungmannovy ulice. Mezi oběma ulicemi vyrostl stylem dost nenápadný komplex domů s moderními byty. Kromě pronajímání bytů, ze kterých Hlávka získával značnou část financí,¹⁷ fungovalo přízemní patro ve Vodičkově ulici jako podnik s názvem Akademická kavárna, dnes má v těchto prostorech pobočku řetězec rychlého občerstvení. Přízemní patra v ulici Jungmannově zase posloužila jako vhodná místa

---

¹³ RIES, Pavel P.. *Josef Hlávka, největší český mecenáš*. Praha: TV Spektrum, 1991, str. 19–21.

¹⁴ LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich, 1988. str. 15, 25–26.

¹⁵ Tamtéž, str. 26.

¹⁶ Tamtéž, str. 22–25.

¹⁷ Dnes jsou byty ve správě Nadání Josef, Marie a Zdeňky Hlávkových, které sám architekt založil.

pro obchody.¹⁸ Stavba domu ale nebyla vůbec jednoduchou záležitostí. Hlávka chtěl přestavbu dokončit v co možná nejkratším termínu, aby neztratil nájemníky, proto se v projektech objevovalo mnoho chyb a na stavbě nastávaly komplikace. Situaci navíc ještě ztížil fakt, že architekt v té době řídil stavbu na dálku z Vídně. Kolegové Čeněk Gregor a František Tesař stáli před obtížným úkolem – Hlávka byl pravým odborníkem, takže museli neustále poslouchat jeho kritiku, pouze velmi zřídka se objevila slova chvály. Oba architekti přiznávají, že práce na stavbě je psychicky vyčerpala a nejednou chtěli s prací tzv. praštit.¹⁹ Stavba sice byla dokončena v termínu, avšak bez závad se úplně neobešla, např. jak zmiňuje Alois Lodr ve své publikaci: *Vinou těchto závad se některé byty těžko pronajímaly. Některé byly vlhké a dokonce v bytě Hlávкова chráněnce, spisovatele Julia Zeyera, se zborčila podlaha a na stěnách se objevila plíseň.*²⁰ Přes všechny nedostatky a komplikace komplex domů stojí dodnes a nadále výtěžek z pronájmu bytů napomáhá chodu nadace, kterou Hlávka později založil. V průchodu mezi domy se dnes nachází architektova socha a pamětní deska.

Obrovské zatížení prací, ale také ustavičné přejíždění mezi Prahou a Vídní Hlávku vyčerpalo tak, že v roce 1869 ochrnul na obě nohy a zhroutil se. Svého pracovního tempa se ale nevzdával ani na invalidním vozíku, zdraví ho však opět zradilo a pomalu začal ztrácet i zrak. Kvůli nové zdravotní komplikaci se tedy rozhodl práci architekta ukončit. Za pomoci své ženy Marie se mu ale po deseti letech podařilo nemoc překonat a začal se opět angažovat ve společenském dění.

Po dlouhé indispozici se již nevrátil ke stavitelství, nýbrž všechnu svou pozornost zaměřil na kulturní rozvoj národa a neváhá ani s častým poskytováním finanční podpory. Založil svou první nadaci nesoucí název České universitní nadání Josefa a Marie Hlávkových.²¹ Také finančně podpořil studenty České vysoké školy technické a vytvořil fond pro Královskou českou společnost nauk.²²

---

¹⁸ RIES, Pavel P.. *Josef Hlávka, největší český mecenáš*. Praha: TV Spektrum, 1991, str. 54–55.

¹⁹ LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich, 1988. str. 50–51.

²⁰ Tamtéž, str. 52.

²¹ Nadace začíná fakticky fungovat až po Hlávkově smrti v roce 1908. (Srov. POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 161).

²² POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 16.

2. 2. Podporovatel

Další neocenitelnou Hlávkovou vlastností bylo vyslyšet a splnit přání téměř každému, kdo jej o to požádal.²³ Nad každým finančním darem, ale pečlivě rozmýšlel a investoval jen omezenou část celkové sumy se záměrem motivovat i další dárce.

Významným odkazem, který Hlávka zanechal, bylo založení Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových v roce 1908, které má „[...] *sloužiti v první řadě k podpoře všem vědeckým, literárním a uměleckým snahám a kulturním potřebám národa českého a v druhé řadě k podpoře vynikajících nemajetných studentů na českých vysokých školách pražských...*”²⁴

Nadace disponovala poměrně rozsáhlým majetkem, který jí Hlávka odkázal. Patří mezi něj: zámek a velkostatek Lužany, obytné domy ve Vodičkově a Jungmannově ulici a pět domů ve Vídni, které však (na rozdíl od předešlých nemovitostí) mohlo Nadání prodat v případě výhodného obchodu. Mezi movitý majetek patřily cenné papíry u Zemské banky. Celé takto rozsáhlé jmění podléhalo (a i nadále patří) Nadační správě se sídlem v již zmíněném domě ve Vodičkově ulici.²⁵

Odkaz, který Hlávka zanechal v podobě svého Nadání, měl podporovat především vědeckou, literární a uměleckou činnost; dále přispívat nadějným studentům na živobytí a usnadnit jim tak studium; a v neposlední řadě také napomoci národu českému v národohospodářské činnosti, aby se mohl stát dostatečně samostatným.

Celý jeho majetek a odkaz se tudíž stal prostředkem pro rozvoj českého národa, prostředkem k jeho povznesení a samostatnosti.²⁶ Nadání začíná plnit své poslání nedlouho po Hlávkově smrti v roce 1908.

Hlávková mecenášská činnost však založením nadace není zdaleka vyčerpána, hlouběji se tomuto tématu budeme věnovat v kapitole Korespondence.

---

²³ LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988, str. 88.

²⁴ Ze závěti Josefa Hlávky (Srov. POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky historie: České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 159).

²⁵ POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky historie: České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 160.

²⁶ LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988, str. 205-206.

2. 3. Zdeňka Hlávková-Havelková

Přestože kapitola nese název po Hlávkově druhé ženě Zdeňce, která byla Hlávkovi po celé manželství velkou oporou, neměli bychom zapomenout alespoň krátce zmínit architektovu první ženu Marii Hlávkovou, rozenou Čermákovou. S touto svou školní láskou se Hlávka oženil 12. ledna 1862; byl s ní ze strany matčiny i příbuzensky spřízněn.²⁷ Hlávka svou ženu velmi miloval, proto pro něj bylo obrovskou ránou, když Marie roku 1879 onemocněla, nechtěl ji ztratit. Ve snaze pomoci manželce podnikají oba společně cestu do sanatoria v Griess. Ani zde se ale Mariin zdravotní stav vůbec nezlepšil a bohužel 8. listopadu 1882 umřela.²⁸

Po smrti Marie Hlávkové se architekt uchýlil do Vídně, nezanevřal však na společenský život a scházel se s přáteli pravidelně ve svém bytě v pátek večer. Během těchto zábavných večerů poznal Zdeňku Havelkovou, která občas doprovázela svého otce, dvorního radu rytíře Matěje Havelku.²⁹

Hlávková druhá žena se narodila roku 1843 v Nymburce a díky dobrému společenskému postavení Matěje Havelky získala kvalitní vzdělání, navíc byla zajištěna i po materiální stránce. Okolo dvacátého roku věku se Zdeňka odstěhovala s rodiči a sestrou do Prahy. Zdeňka Havelková známého architekta na první pohled upoutala. V září roku 1886 se Josef Hlávka se Zdeňkou oženil, obřad proběhl v malém kruhu blízkých osob a přátel. Několik let po svatbě Zdeňky a Josefa se její rodiče stali nájemníky Hlávkovy činžovního domu.³⁰

Zdeňka Hlávková byla velice vzdělaná žena, mluvila několika světovými jazyky, zajímala se o světovou a českou literaturu, avšak její největší vášní byla vždy hudba.³¹ Bavila svým hudebním nadáním nejen společnost známých o tradičních pátečních večerech u Hlávkových doma, ale také se jí dostávalo obdivu od samotného Antonína Dvořáka, který byl blízkým rodinným přítelem.³²

---

²⁷ Mariin otec byl bratrem babičky z matčiny strany. (Srov. LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988, str. 27).

²⁸ LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988, str. 27, 39.

²⁹ Tamtéž, str. 44-45.

³⁰ BEVERIDGE, David R.. *Zdenka a Josef Hlávkoví - Anna a Antonín Dvořákoví: přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2012, str. 27-28,31.

³¹ LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988, str. 45.

³² Zdeňka Antonína Dvořáka poznala však již o mnoho let dříve než uzavřela sňatek s Hlávkou, působila totiž jako koncertní spoluúčinkující jeho manželky Anny Dvořákové již v roce 1880. (Srov. BEVERIDGE, David R.

Zdeňka kromě hudby většinu svého času věnovala, už jako manželka Josefa Hlávky, péči o zámek v Lužanech. Ač se zde cítila velmi šťastná, tížila ji vyčerpávající práce na celém panství. Hlávka jí ukládal spoustu úkolů, musela se například starat o rybník, sad, květiny, drůbež, kuchyni nebo v Hlávkově nepřítomnosti musela dohlížet i na odvoz sena, slámy nebo brambor.³³

Soužití s Hlávkou nebylo pro Zdeňku v mnohých ohledech vůbec jednoduché. Nejen že musela žít v neustálém stínu jeho zesnulé manželky – Hlávka navíc nebyl příliš otevřeným člověkem. Jeho dopisy jsou velmi strohé, zdrženlivé a postupem času se přetvářejí spíše ve stručný seznam úkolů, které Hlávka své ženě ukládal – podobně jako celkový Hlávkův projev. Zdeňka se musela ve většině věcí svému muži podřídít a vzdát se i své nadějně hudební kariéry. Hlávka nedodržel ani poslední manželčino přání být pohřbena na Vyšehradě. Zdeňka Havelková zemřela 29. května 1902 a byla pochována vedle Hlávkovy první ženy Marie do rodinné hrobky v Přesticích, jak si její manžel přál.³⁴

2. 4. Lužany

Přestože byl Hlávka v Praze velice pracovně vytížen, vždy si rád udělal čas na návštěvu svých milovaných Lužan. Právě zámek a velkostatek Lužany byly pro něj dalším místem, kde se musel věnovat spoustě namáhavých činností, ale také oázou odpočinku. Zámek sice koupil původně pro svou matku,³⁵ postupem času se stal oblíbenou destinací samotného mecenáše i jeho přátel. Do architekta soukromého zámečku velmi rádi jezdili např. Julius Zeyer, Antonín Dvořák, Josef Václav Sládek, Max Švabinský, František Ladislav Rieger nebo Karel Mattuš.³⁶

Hlávkoví přátelé a známí navštěvovali Lužanský Zámek hlavně v letech 1888-1908, kdy se výrazně zlepšil hostitelův zdravotní stav. O tom, jak moc byl zámek oblíbený, se můžeme přesvědčit z Knihy hostů, do které se musel zapsat každý z přijíždějících. Díky těmto zápisům dnes víme, že Lužany navštěvovalo více než 100 hostů za rok. Denní režim na zámku měl však svá určitá pravidla, například všichni hosté společně obědvali nebo se

---

Zdenka a Josef Hlávky - Anna a Antonín Dvořáky: přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2012 str. 41).

³³ LODR, Alois: *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš.* Praha: Melantrich 1988, str. 221.

³⁴ Tamtéž, str. 224–226.

³⁵ ŠMAHEL, František. Hlávkovy Lužany. In: F. Š. (ed.). *Hlávkovy Lužany*, Praha: nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových 2014, str. 23.

³⁶ LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš.* Praha: Melantrich 1988, str. 207–208.

okolo čtvrté odpoledne scházeli na svačinu, zbývající čas mohli využít k uklidňujícím procházkám v zámecké zahradě, na túrách s Hlávkou a nebo v letních měsících ke koupání v řece Úhlavě. Mezi časté Hlávkovy hosty patřili významní reprezentanti českého politického tábora František Ladislav Rieger a Albín Bráf, kteří zde dojednávali strategicky závažná rozhodnutí. I dětem byly Lužany přístupné, ale stejně jako pro dopělé návštěvníky, i pro dítky platil určitý denní rozvrh. Přestože Hlávka nikdy vlastní potomky neměl, dokázal si je získat. Neváhal děti, které zde přijížděly třeba i bez rodičů, odměnit nějakým ovocem ze zahrady nebo dokonce i drobným penízem, ale to vše byla odměna pouze za dobře odvedenou práci. Děti si musely dobroty poctivě odpracovat v zahradě nebo přímo úklidem v zámeckých pokojích, které jim díky pilné práci byly otevřeny a sloužily jako jedno z míst na hraní.

Paní Zdeňka Hlávková byla nepochybně vždy potěšena, když na zámek zavítal její blízký přítel Julius Zeyer. Český básník navštěvoval Lužany až na sklonku svého života od roku 1896, na tomto idylickém a klidném místě, jak Zeyer zámek a jeho zahrady vnímal, začalo vznikat například jeho nejznámější drama *Radúz a Mahulena*, nebo *Pod jabloní*; obě byla zhudebněna Josefem Sukem. Julius Zeyer a Zdeňka Hlávková si nebyli blízcí jen po lidské stránce, ale také pracovně, básníková přítelkyně mu pomáhala s korekturami jeho děl. O Lužanech často psával Zeyer paní Zdeňce v dopisech, kde nejen děkoval za mile strávený čas, ale také se velice citlivě zajímal o zdraví své drahé přítelkyně.³⁷ Na počest Julia Zeyera, který zemřel v lednu 1901, byl vybudován v zahradách Lužanského Zámku pomník samotného básníka s lavičkou, která se tak stává místem odpočinku pro další návštěvníky proudící do Lužan.³⁸

---

³⁷ POKORNÁ, Magdaléna. Život na Lužanském zámku. In: ŠMAHEL, František (ed.). *Hlávkovy Lužany*, Praha: nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových 2014, str. 121, 128–133.

³⁸ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 192.

3. Karel Mattuš (21. května 1836 – 24. října 1919)

Karel Mattuš byl člověkem, který se angažoval takřka ve všech směrech společenského života 19. století, zasahoval jak do politické, tak do kulturní sféry. Můžeme tedy tvrdit, že jeho pracovní nasazení se mohlo v některých případech rovnat tempu Josefa Hlávky. Nejspíše díky své odhodlanosti a pracovitosti mohl být pravou rukou známého architekta a mecenáše, mohli k sobě najít cestu a navázat tak dobrý přátelský vztah.

Jelikož o Karlu Mattušovi do dnešního dne nebyla sepsána žádná ucelená monografie, i o konci jeho života toho víme velice málo. Nejucelenější soubor vzpomínek je ukotven v díle, které Mattuš sám napsal – v jeho *Pamětech*. Tato publikace však skýtá mezery v mnoha aspektech jeho života. Kromě studijních let a kariérních úspěchů je zde jen velice málo napsáno o životě společenském a rodinném.

3. 1. Dospívání

Dne 21. května 1836 se v Mnichově Hradišti narodil Karel Mattuš, který byl jako syn lékaře odmalička veden ke vzdělání. Již v šesti letech jej poslali k jeho dědečkovi Josefu Svobodovi do Kláštera, aby zde mohl zahájit svou školní docházku. Po ukončení třetí třídy hlavní školy měl na základě přání svého otce nastoupit na gymnázium, otec však tento plán přehodnotil díky apelování Karlova strýčka Arnošta Svobody (bratr matky), který působil ve Vídni u dvorního stavebního úřadu a budoucnost viděl v technice. Mladý Karel Mattuš tedy nastoupil do čtvrté třídy hlavní školy v Mladé Boleslavi, kterou popisoval jako dost primitivní oproti pozdějšímu vzdělání. Chlapec však nebyl po technické stránce příliš zdatný, proto přece jen po roce studia nastoupil na gymnázium v České Lípě.

Během revolučního roku 1848 začal otec dospívajícího Karla utvrzovat v názoru, že pokud chce jednou něco v životě dokázat, měl by mluvit česky. Doba se začínala měnit, zatímco do této chvíle mluvil otec s menšími dětmi českým jazykem a se staršími v jazyce německém, díky kterému mohly lépe držet krok s lidmi, kteří v té době něco „znamenalí“, nyní nastal zlom a díky již rozšířenému národnímu uvědomění se na českém území stále více prosazuje právě čeština. Mladý Mattuš nastoupil do druhého ročníku gymnázia již v Mladé

Boleslavi, kde se měl v češtině zdokonalovat. Přestože doma se sourozenci a s matkou česky mluvili, neovládal Mattuš jazyk až tak dobře, aby byl schopen jím psát bez chyb.³⁹

Po ukončení studia na gymnáziu, kde odmaturoval s vyznamenáním, nastoupil roku 1855 na Právnickou fakultu Univerzity Karlo–Ferdinandovy. Jako všichni národně uvědomělí studenti navštěvoval i Karel Mattuš Akademický čtenářský spolek na Starém Městě. Členové trávili čas čtením časopisů a také dlouhými hovory o národnostních otázkách. Spolek navštěvovalo mnoho známých tváří, mezi jinými např. spisovatelé Jan Neruda nebo Vítězslav Hálek, kteří byli teprve v počátcích své umělecké tvorby. Po uplynulých čtyřech letech studia na právnické fakultě Karel Mattuš vykonal rigorózní zkoušku, která se skládala ze čtyř částí; poslední úspěšně složil 29. července 1861 v Karolinu. V té době byla možnost složit jednu ze čtyř doktorských tezí v českém jazyce a zbytek v německém.⁴⁰ Mattuš si však dokázal prosadit svou a složil všechny čtyři teze v češtině.⁴¹

Roku 1859 začíná Karel Mattuš vydávat své literární prvotiny. Prvním úspěšným „dílkem“ byl článek s názvem *O národním sebevědomí* (vydaný v časopise *Posel z Prahy*),⁴² který byl kladně ohodnocen některými periodiky, např. olomouckou *Hvězdou*.

Krátce po ukončení studia práv se Mattuš začíná pohybovat v politické sféře. Jednak pomáhal u voleb do okresního zastupitelstva, ale také byl vybrán pražským ústředním komitétem, aby byl nápomocen při přípravě k první volbě poslance do sněmu a postaral se také o zřízení místního volebního komitétu⁴³ v Turnově a Bělé.⁴⁴

3. 2. Vlastenec

Již po krátké době pobytu v Praze Karel Mattuš stál u zrodu Tělocvičné jednoty Sokol, kromě obecných ustanovení týkajících se spolku se mimo jiné řešilo, komu by měl připadnout majetek Sokola při jeho případném rozpadu. Právě Mattuš přišel s návrhem, že dědicem jmění spolku by se měl stát jiný vlastenecký spolek – Svatobor. Jeho návrhu však oponoval kníže Rudolf Taxis kvůli nejisté budoucnosti Svatobora, i když se Mattuš opíral o slova Františka

---

³⁹ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 9–12.

⁴⁰ Tamtéž, str. 15–21.

⁴¹ HÁJEK, Jan. In: Průkopníci podnikání v českých zemích: Karel Mattuš [televizní pořad]. ČT 1998. ČT2, 17. 4. 2000.

⁴² Článek vyšel roku 1859 pod vedoucím redaktorem Františkem Šimáčkem, jež využíval pseudonym Vojtěch Bělák.

⁴³ V čele komitétu působil František Palacký, František Ladislav Rieger, František August Brauner, Julius Grégr a Alois Krása. (Srov. MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 22).

⁴⁴ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 22–23.

Ladislava Riegera, který na Měšťanské besedě zmínil, že spolek byl vládou již schválen; situace nakonec skončila úspěchem Rudolfa Taxise. Toto byla pouze jedna z mnoha typických rozepří mezi budoucími staročechy a mladočechy.

Jako host navštěvoval Mattuš často Měšťanskou besedu, kde poznal „přední muže našeho národa“.⁴⁵ U malého stolku často sedával také s Bedřichem Smetanou, s nímž udržoval kontakt i později poté, co hudebník ztratil sluch.

Roku 1862 opustil Mattuš Prahu a také své působení u zemského soudu a nastoupil do Tábora k soudu krajskému. Město Tábor v té době bylo poněkud zapadlé a jakoby odřízlé od světa. Každé hnutí nebo i hlasitější slovo bylo tehdy podrobena přísnému politickému režimu ministra Antona von Schmerlinga, což se hlavně podepsalo na krajském soudu. Sám prezident soudu Vladyka nabádal Mattuše, aby se zdržel veškerých spolkových činností, obzvláště Měšťanská beseda byla považována za nedůvěryhodné uskupení – Mattuš se však nevzdal.⁴⁶

Kariéru úředníka ve státní sféře Mattuš rychle ukončil a přesunul se zpět do jemu blízké Mladé Boleslavi. Roku 1863 byl zvolen jednatelem tamní Měšťanské besedy a v jejím čele zůstal až do opětovného přesídlení do Prahy. Kvůli Mattušově aktivitě v politickém periodiku Boleslavan prošla Měšťanská beseda v Mladé Boleslavi mnohými nepříjemnostmi. Spolek byl obviněn z naprosto absurdních skutečností. První obvinění instituci nařklo, že ve svém knihovním katalogu uchovává knihy popuzující k zášti vůči náboženským společnostem. Následující obvinění bylo daleko důmyslnější: Měšťanská beseda byla obviněna z finanční podpory polského povstání. I když Mattuš věděl, že se jednalo o útok především na jeho osobu, lživá tvrzení prošla. Od roku 1864 bylo zakázáno státním zaměstnancům Besedu navštěvovat a 15. června toho roku byly zakázány další schůze Měšťanské besedy.⁴⁷

V Boleslavi se Mattuš také zasloužil o založení Sokola, v němž působil jako první starosta. V čele Sokola Mattuš zůstal až do roku 1863, kdy se vzdal jeho vedení.⁴⁸ 5. prosince jej nahradil Josef Vinkler.⁴⁹

---

⁴⁵ MATTUŠ, Karel. Paměti. Praha: Svatobor 1921, str. 27.

⁴⁶ Tamtéž, str. 23–29.

⁴⁷ SENOHRÁBEK, Jiří. Časopis Boleslavan 1860-1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice. In: *Český časopis historický = The Czech Historical Review* Praha : Historický ústav AV ČR 100, č. 2, (2002) s. 318–319.

⁴⁸ Své funkce se vzdává kvůli nelehké situaci kolem časopisu Boleslavan. Více v naší práci kapitola 3. 3. Časopis Boleslavan.

⁴⁹ SENOHRÁBEK, Jiří. Časopis Boleslavan 1860-1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice. In: *Český časopis historický = The Czech Historical Review* Praha : Historický ústav AV ČR 100, č. 2, (2002,) s. 318.

Mattuš se také snažil o rozšíření češtiny ve veřejném životě, velmi intenzivně usiloval o její zavedení mimo jiné na úřadě v Mladé Boleslavi, kde pracoval.⁵⁰ V roce 1870 se zde stal starostou, ve funkci působil až do svého odchodu z města roku 1889.⁵¹

3. 3. Časopis *Boleslavan*

V říjnu roku 1860 začal vycházet *Boleslavan*, kde ještě jako student práv Mattuš několikrát zveřejnil své články. Vedení časopisu bylo svěřeno Josefu Zviklovi, který periodikum vydával z počátku vždy 5., 15. a 25. den v měsíci. Později se *Boleslavan* stal týdeníkem politickým, hospodářským a také kulturním (zábavním).⁵²

Ve svých *Pamětech* Mattuš uvádí, že do něj místní z Mladé Boleslavi vkládali naději, že právě on dokáže toto periodikum povýšit na časopis politický. Toto sebehodnocení nebylo vůbec přehnané a Kopřiva, tedy Mattušův pseudonym, vykonal pro časopis mnoho užitečného.⁵³ Po složení kauce⁵⁴ dr. Rudolfem Taxisem se tedy po třech letech mohl stát *Boleslavan* periodikem politickým a veškerá prozatimní redakce časopisu byla svěřena právě Karlu Mattušovi. Za redaktora zvolil Mattuš Jana Jandu (dle Mattuše byl Janda velice schopný muž, jenž mluvil několika jazyky), a tak mohla činnost politického týdeníku začít naplno.⁵⁵

Ve vedení časopisu bylo plno mladých ambiciózních mužů, kteří se nebáli ostře kritizovat politické dění. Vždyť i zmiňovaný Rudolf Thurn–Taxis, který časopis financoval, byl jen o dva roky starší než tehdy sedmadvacetiletý Mattuš. Mladíkům vadila strnulost politiky a prostřednictvím *Boleslavanu* se nebáli opřít ani do takových autorit, jakými byli František Palacký nebo František Ladislav Rieger.⁵⁶ Na Mattušově práci v časopisu můžeme

---

⁵⁰ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 46.

⁵¹ ŠVEC, Luboš. Karel Mattuš. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. roč. 9, č. 28, 1993, str. 71.

⁵² SENOHRÁBEK, Jiří. *Časopis Boleslavan 1860–1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice*. Praha 2000. Filozofická fakulta univerzity Karlovy, Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Milan Hlavačka CSc., str. 8–9.

⁵³ Tamtéž, str. 11.

⁵⁴ Kauce udělena na základě tiskového zákona z roku 1863.

⁵⁵ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 31–32.

⁵⁶ SENOHRÁBEK, Jiří. *Časopis Boleslavan 1860 – 1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice*. Praha 2000. Filozofická fakulta univerzity Karlovy, Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Milan Hlavačka CSc., str. 36.

nejlépe vidět jeho myšlenkový politický vývoj. Zatímco zprvu byl plný liberálních názorů, později v době jeho působení jako poslance se přibližuje spíše ke staročechem.⁵⁷

Boleslavan byl také kritizován za svůj postoj během rusko-polského konfliktu (v lednu 1863–1864) – časopis se zde postavil na stranu polskou, což si velká část politické scény vyložila jako kroky proti českým zájmům. Další ránou pro fungování časopisu bylo roku 1864 uvěznění Rudolfa Thurn-Taxisa: toho roku byl totiž největší mecenáš *Boleslavanu* zvolen do hospodářského odboru mladoboleslavského a nymburského, vládě se však znelíbil jeho velký vliv na místní lid a nařkla jej z nečestného průběhu voleb, kvůli kterým strávil čtrnáct dní ve vězení. Samozřejmě se vládním složkám naskytla cesta, jak prověřit redakci samotného časopisu.⁵⁸

V pozůstalosti Karla Mattuše nenalezneme obšírnější část korespondence, která by se jeho působení v časopise přímo týkala. Většina dopisů spadá až do období po ukončení práce v tomto periodiku a i ve svých *Pamětech* raději rozebírá kariéru politickou.⁵⁹

Přes všechny nelehké situace, ve kterých se *Boleslavan* několikrát ocitl, jej Karel Mattuš opouští až roku 1865 – tento rok je v mnoha ohledech pro mladého právníka zlomový. V lednu se oženil s Petronillou Staňkovou, ovdovělou dcerou mlynáře Vaňka, a v manželství se mu 4. listopadu narodil syn Karel. S manželkou Petronillou žil Karel Mattuš 26 let, páru se narodilo celkem 11 dětí. Věku staršího než jeden rok se dožili pouze čtyři chlupci a tři dívky. Stejně jako Josef Hlávka, i Karel Mattuš svou choť přežil. Na konci roku 1890 Petronilla Mattušová onemocněla chřipkou, která velice přitížila jejímu už tak dost slabému srdci. Nedlouho poté 7. května 1891 zemřela na mrtvici.⁶⁰

Rok 1865 není pro Mattuše úspěšný pouze v osobním životě, ale také v tom profesním – získává místo ředitele Městské banky; odtud mu už nechybí mnoho kroků k Vrchní zemské bance.⁶¹

O dva roky později však ještě na stránkách *Boleslavanu* objevil v polovině roku 1867 jeho příspěvek o vlastní cestě do Moskvy.⁶² Ta změnila jeho dřívější uvažování o Rusku jako

---

⁵⁷ SENOHRÁBEK, Jiří. Časopis *Boleslavan* 1860-1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice. In: *Český časopis historický = The Czech Historical Review* Praha : Historický ústav AV ČR 100, č. 2, (2002,) s. 294.

⁵⁸ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 35–37.

⁵⁹ SENOHRÁBEK, Jiří. Časopis *Boleslavan* 1860-1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice. In: *Český časopis historický = The Czech Historical Review* Praha : Historický ústav AV ČR 100, č. 2, (2002,) s. 294.

⁶⁰ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 129-130.

⁶¹ SENOHRÁBEK, Jiří. *Časopis Boleslavan 1860 – 1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice*. Praha 2000. Filozofická fakulta univerzity Karlovy, vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Milan Hlavačka CSc., str. 91.

⁶² Společně se sedmnácti přenými českými politiky se Mattuš vydal do Moskvy orodovat za práva malého českého národa. (srov. SENOHRÁBEK, Jiří. Časopis *Boleslavan* 1860-1867. Proměna zábavného venkovského

o zemi, která utlačovala Polsko a nyní píše o svém obdivu k tomuto impériu. Hlavním účelem cesty nebylo obdivování krajiny, ale především snaha o potlačení nebezpečí, které hrozilo od rozpínajícího se Pruska. Touto zprávou dal jasně najevo nesouhlasný postoj vůči probismarckovské politice, kterou propagoval jeho kolega Taxis. Mezi dřívějšími „přáteli“ nastala izolace, názorově už byl každý úplně jinde, než jak tomu bylo před lety. Taxis navíc pomalu ztratil svůj vliv v Boleslavi i mimo ni a dříve významné politické periodikum se stalo pouze časopisem lokálním se zmenšujícím se počtem odběratelů. V prosinci 1867 je jeho činnost ukončena.⁶³

3. 4. Politická kariéra

To, že se Mattuš o politiku zajímal, můžeme doložit i z jeho *Paměti*, jejichž největší část zabírá právě komentování politického dění a vyjadřování se k aktuálním politickým otázkám a problémům. Kapitola nesoucí název „Poslancem na sněmu“ přibližuje události roku 1868, tedy rok po rakousko–uherském vyrovnání, konkrétně vystoupení českých poslanců ze sněmu. Jako člověk, který strávil velkou část svého života v Mladé Boleslavi, neopomíná Mattuš zmínit tábory lidu, které se zde uskutečnily stejně jako na mnoha jiných místech v zemi a stejně jako jinde byly rozehnány. Dalším krokem byla schůze českých poslanců v srpnu 1868 v Měšťanské besedě, kde byla přijata deklarace, v níž byl zakotven státoprávní program české národní strany. Důsledkem deklarace byli poslanci zbaveni svých mandátů, kterých však nedlouho poté opět nabyli. Opoziční tábory lidu pokračovaly až do 10. října, kdy byl v Praze vyhlášen výjimečný stav.⁶⁴ Po rakousko-uherském vyrovnání dostaly české země nový úřední název „Celek království a zemí v říšské radě zastoupených“ a byly donuceny uznat novou tzv. prosincovou ústavu, kterou zanikla autonomie zemí Koruny české a vznikl nový útvar neformálně zvaný Předlitavsko.⁶⁵

Svůj názor na vytvoření samostatného českého státu, což byla touha některých politiků, Mattuš vylíčil v publikaci *Historické právo a národnost co základové státního*

---

listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice. In: *Český časopis historický = The Czech Historical Review* Praha : Historický ústav AV ČR 100, č. 2, (2002), s. 331).

⁶³ SENOHRÁBEK, Jiří - Časopis Boleslavan 1860-1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice. In: *Český časopis historický = The Czech Historical Review* Praha : Historický ústav AV ČR 100, č. 2, (2002,) str. 331 – 333.

⁶⁴ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 63 – 65.

⁶⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. Praha: Nakladatelství Leges 2010, str. 219.

zřízení říše rakouské. Zastával názor, že české a uherské země by nemohly fungovat samostatně, neboť by mohly být ohroženy sousedními velmocemi. Budoucnost viděl ve federalizované monarchii, jejíž jádro by tvořil právě stát český a uherský. Tento typ říše by představoval pojítko mezi západní a slovanskou vzdělaností.

Karel Matuše se politicky angažoval ve staročeské straně (i když v mnoha ohledech byly jeho názory bližší mladočechům a jejich liberálnímu smýšlení), kde získal jedno z vedoucích postavení vedle Františka Ladislava Riegera nebo Albína Bráfa. Klíčovým zájmem Matuše a také staročechů byla národní jednota.⁶⁶ Rieger uznával Matušovo pevné politické smýšlení, co se svornosti vedení národa týče. Právě 24. prosince 1873 píše Rieger Matušovi o chování politiků budoucí strany Mladočeské. Chválí Matuše za to, že dodržel dekórum disciplíny politického klubu a také za to, že nadále uznává politiku pasivní rezistence.⁶⁷ Tento postoj byl reakcí českých politiků na vyhlášení únorové ústavy roku 1861, která potlačovala české státoprávní nároky, proto o dva roky později zahajují pasivní rezistenci a neúčastnili se zasedání říšské rady a sněmů.⁶⁸ Dále se zmiňuje právě o 28 poslancích, kteří se proti Riegrově taktice vedení strany vzbouřili a svým oddělením tak ohlašují vznik strany nové – podle politikových slov strany „politické oportunity“. Z dopisu lze také vyčíst Matušovy sympatie právě s názory mladočeské strany: „*Vy – jakkoli jste souhlasil s menšinou, ano mohu říci nejplatnější důvody pro její mínění – Vy jste se zachoval zcela správně dle statut klubových a dle ducha jich a neporušil svornosti*“,⁶⁹ zřejmě kvůli zachování politické jednoty, kterou považoval za nezbytnou pro prosazení národně politických požadavků, zůstal Matuše věrný staročechům, i když s nimi v mnohém nesouhlasil. To, že F. L. Rieger Karla Matuše opravdu uznával jako politika, potvrzuje i zápis v deníku jeho dcery Marie Červínkové Riegrové: „*[...] že Matuše mému otci jak on otec nejednou se vyslovil, je nejmilejším a jaksi ve smýšlení nejbližším ze všech poslanců.*“⁷⁰ Marie Červínková-Riegrová se ve svých zápiscích zmiňuje právě i o Matušovu stanovisku k pasivní politice. Dne 15. března 1885 si zapsala z debaty o návratu staročechů do sněmu a říšské rady, k čemuž Matuše podotýká, že byl vlastně prvním z politiků, který chtěl pasivitu ukončit. Podotkl také to, že byl zásadně proti tomuto stanovisku, ale že byl přehlasován

⁶⁶ ŠVEC, Luboš. Karel Matuše. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 9, č. 28, 1993, str. 73.

⁶⁷ HEIDLER, Jan. *Příspěvky k listáři Dr. Františka Ladislava Riegera, Díl II. z let 1872 až 1903*. Praha: Nákladem České akademie věd a umění 1926, str. 26.

⁶⁸ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. Praha: Nakladatelství Leges 2010, str. 218.

⁶⁹ HEIDLER, Jan. *Příspěvky k listáři Dr. Františka Ladislava Riegera, Díl II. z let 1872 až 1903*. Praha: Nákladem České akademie věd a umění 1926, str. 27.

⁷⁰ ČERVÍNKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Zápisky II. (1885-1886)*, Praha: Scriptorium 2013, str. 60.

a podrobil se většině. „*Mattuš vzpomínal zejména na to, jak jednou Palacký velmi prudce v klubu vystoupil proti němu v ten smysl asi: „Takoví lidé, kteří v politice ničemu nerozumí, že mají mlčet.“* Mattuš podotkl při tom, že můj děd byl velmi neústupný ve svých náhledech v politice, nebyl přístup jinému mínění, v tom ohledu že je rozdíl mezi ním a otcem.”⁷¹ Mattuš se své pevné politické názory, za které jej Rieger obdivoval, nebál vyslovit ani vůči takové autoritě, jako byl právě František Palacký.

Od roku 1879 Mattuš vykonával funkci poslance říšské rady ve Vídni. Na novém postu se mu opět podařilo dosáhnout nemalých úspěchů, například byl několikrát pověřen generálním zpravodajstvím o rozpočtu na říšské radě i v českém sněmu. Dále zastupoval české země v zahraniční delegaci v letech 1883–1889.

Počátkem osmdesátých let se Mattuš pokusil reformovat i českou politiku prostřednictvím snížení volebního cenzu. Demokratizací politiky se poslanci snažili získat hlasy od širší české veřejnosti a získat tak převahu Čechů na zemském sněmu.

Jedním z významných bodů staročeské politiky bylo zavedení programu, který by se soustředil na řešení jazykové otázky.⁷² Takzvané punktační články z ledna roku 1890, jež měly přinést určité vyrovnání češtiny s němčinou v úředním styku, se staly záhubou celé staročeské strany. K rozhodování o zavedení punktací však nebyla úmyslně přizvána mladočeská strana, aby všechen případný úspěch mohli sklídit staročeši. Punktační články byly jistou formou rezignace na požadavek zrovnoprávnění češtiny s němčinou. Mladočeši tento návrh zamítli a získali pro sebe i širokou veřejnost. Pokus o punktace tedy skončil krachem⁷³ a Mattuš se vzdal postu poslance. Do politického dění se vrátil až roku 1899, kdy jej jmenoval císař do panské sněmovny.

Přestože se v mnoha ohledech Karel Mattuš přikláněl na stranu liberálních mladočechů, sám byl velmi konzervativním politikem. Nejen že místo českého státu viděl v srdci habsburské monarchie, ale také zachovával velkou loajálnost vůči panovníkovi. Vyhýbal se radikálním řešením a spíše volil politiku kompromisu, která podle něj byla jediným východiskem. Negativní stanovisko zaujal vůči všeobecnému volebnímu právu z roku 1905. Podle Mattuše zde hrozilo nebezpečí soupeření dvou stran, na jedné straně majetných, kteří

---

⁷¹ Červinková-Riegrová, Marie: *Zápisky II. (1885-1886)*, Praha: Scriptorium 2013, str. 57.

⁷² ŠVEC, Luboš. Karel Mattuš. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 9, č. 28, 1993, str. 73, 75.

⁷³ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. Praha: Nakladatelství Leges 2010, str. 233-234.

by však byli zatlačeni početnější stranou – nemajetnými a dělníky. Za tímto názorem stála především obava z upozadění staročechů novými moderními stranami.⁷⁴

3. 5. Vrchní zemská banka

O místo druhého viceprezidenta poslanecké sněmovny v říjnu roku 1888 Karel Mattuš nejevil velký zájem a když členové Českého klubu (staročeské strany) navrhli jako kandidáta právě jej a Antonína Otakara Zeithammera, nesnažil se Mattuš nijak se svým protikandidátem bojovat. Jeho ambice byly totiž daleko vyšší a směřovaly mimo parlament - usiloval o post ředitele politickými orgány nově zřízené Zemské banky. Víceprezidentem sněmovny se tedy stal A. O. Zeithammer, jak Mattuš doufal, tato volba však rozhořčila jeho přítele Hlávku. Josef Hlávka se rozhořčoval, že s takovým pasivním chováním se nikdy Mattušovi nedostane veřejného postavení a že by měl v tomto směru projevit více snahy.⁷⁵ Během hádky se Mattuš zmínil, že by raději projevil zájem o místo ředitele Zemské banky (určitě mu bylo jasné, jak veliký vliv má na ostatní jeho přítel). Hlávka si také informaci nenechal dlouho pro sebe a podělil se o ni s nejvyšším zemským maršálkem knížetem Jiřím Lobkowiczem a právě ten roku 1889 Mattušovi funkci ředitele nabídl.⁷⁶ Karel Mattuš se stal vůbec prvním ředitelem této instituce a stál v jejím čele až do roku 1918. Svou práci vykonával pečlivě a brzy se z něj stal velmi uznávaný národohospodářský odborník.⁷⁷

Zemská banka byla postavena na velmi frekventovaném místě v Praze – v ulici Na Příkopech. Hlavní myšlenkou zřízení tohoto finančního ústavu bylo alespoň finanční osamostatnění českých zemí od zbytku monarchie.⁷⁸ Úkolem Zemské banky bylo především poskytovat levný úvěr zemské obecní a okresní samosprávě pro kolektivní investice, jako bylo budování školství, zdravotnictví nebo výstavba průmyslových budov. Další její činností se stalo poskytování tzv. melioračních půjček v zemědělství, jež byly používány za účelem zefektivnění půdy. V neposlední řadě podporovala kapitálově malé peněžní ústavy, které mohly využívat i její poradenství.⁷⁹

---

⁷⁴ ŠVEC, Luboš. Karel Mattuš. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 9, č. 28, 1993, str. 77 – 78.; Pro detailnější pohled na tyto politické strany srov. MALÍŘ, Jiří. *Politické strany I. díl 1861-1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*. Brno:Doplněk 2005.

⁷⁵ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 196.

⁷⁶ Tamtéž, str. 195-197.

⁷⁷ HÁJEK, Jan. In: *Průkopníci podnikání v českých zemích: Karel Mattuš [televizní pořad]*. ČT 1998. ČT2, 17. 4. 2000.

⁷⁸ ŽÁK, Karel. *Vzpomínky na dra K. Mattuše*. Praha: Svatobor 1929, str. 45 – 46.

⁷⁹ HÁJEK, Jan. In: *Průkopníci podnikání v českých zemích: Karel Mattuš [televizní pořad]*. ČT 1998. ČT2, 17. 4. 2000.

Jaký byl Mattuš jako ředitel Zemské banky v očích zaměstanců se můžeme dočíst v publikaci Karla Žáka *Vzpomínky na dra K. Mattuše*, která byla vydána k desetiletému výročí Mattušovy smrti. V knize se objevuje například hodnocení, že byl *pan ředitel velmi oblíbený, dokázal pomoci jakkoli postiženému člověku v nejrůznějších nesnázích, veškerá jeho starost a péče navíc vycházela pouze z jeho zájmu a vlastní iniciativy*.⁸⁰ Otázkou však zůstává, do jaké míry byly Mattušovy vlastnosti opravdu až tak pozitivní. S jistotou však můžeme tvrdit, že se dobročinné činnosti Mattuš opravdu věnoval. Roku 1904 byl usnesením ředitelství dán Mattušovi určitý obnos peněz, jehož prostřednictvím mohl svým potřebným zaměstnancům poskytnout pomoc. O všech výdajích na podporu si Mattuš vedl knihu, z jejíchž zápisů můžeme vypožorovat, že nejvíce byla podpora dávana na ozdravné pobyty a lékařské výdaje v případě nemoci – mnohé rodiny tak pomohl zachránit před bankrotem. K 80. narozeninám Karla Mattuše byl dokonce založen nemocenský fond při zemské bance, který nesl jeho jméno.⁸¹

3. 6. Přítel Josef Hlávka

Karel Mattuš se poprvé s Josefem Hlávkou setkal ve Vídni v únoru roku 1883.⁸² Od této chvíle se oba muži začínají vídat pravidelně a jejich vztah se přesouvá na přátelskou úroveň. V době jejich seznámení je již paní Marie Hlávková po smrti a jak Mattuš ve svých *Pamětech* zmínil, sám Hlávka ztrátu své první ženy velice špatně nesl.⁸³

Druhou přítelovu manželku poznal Karel Mattuš prostřednictvím pátečních večerů, které pravidelně Hlávka organizoval a které navštěvoval nejen Karel Mattuš, ale také spousta dalších významných osobností té doby, ke kterým patřil František Ladislav Rieger nebo architekt baron Friedrich von Schmidt.

Novou Hlávkovu choť Zdeňku hodnotil Karel Mattuš všemi pozitivy jako velmi vřelou, sečtělou a inteligentní ženu. Velice rád vzpomínal na hudební zážitky, které dokázala Zdeňka vykouzlit na piano.⁸⁴ Karel Mattuš popisoval Zdenčin vztah k hudbě takto: „*Nad*

---

⁸⁰ ŽÁK, Karel. *Vzpomínky na dra K. Mattuše*. Praha: Svatobor 1929, str. 60.

⁸¹ Tamtéž, str. 60 – 61.

⁸² Seznámil je Josef Jireček. MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 189.

⁸³ MATTUŠ, Karel: *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 189.

⁸⁴ Zdeňka Antonína Dvořáka poznala však již o mnoho let dříve, než uzavřela sňatek s Hlávkou, působila totiž jako koncertní spoluúčinkující jeho manželky Anny Dvořákové již v roce 1880. (Srov. BEVERIDGE, David R. *Zdeňka a Josef Hlávkoví - Anna a Antonín Dvořákoví: přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2012 str. 41).

literaturou však cenila umění a zvláště hudbu; byla sama virtuoskou na piano a oduševnělý její přednes klasiků býval pochoutkou intimnímu kruhu ‚pátečních‘ večerů. Haydn, Bach, Mozart, Beethoven, Schubert, Schumann, Grieg a novější skladatelé čeští byli u ní stálým repertoirem, ale nade všechny velebila a pěstovala našeho Dvořáka.’⁸⁵

Krátce po uzavření sňatku Hlávky s paní Zdeňkou se oba přátelé vídali daleko častěji, Karel Mattuš se totiž nastěhoval do komplexu domů ve Vodičkově a Jungmannově ulici, které Hlávka v letech 1891–1897 přestavoval. Od této chvíle byly styky obou mužů ještě intenzivnější, všechn jejich hlavní zájem byl nyní soustředěn do Prahy. Také pravidelné „přátelské“ páteční večery dostaly úplně jiný nádech, často se jich účastnil Antonín Dvořák, Josef Ladislav Píč, Julius Zeyer, František Ladislav Rieger a spousta dalších osobností z politických a uměleckých kruhů.

Mattuš zažil s Hlávkou i ztrátu jeho druhé ženy Zdeňky v roce 1902. Přátelství obou mužů po této nešťastné události snad ještě zesílilo. Zámek v Lužanech Mattuš od této chvíle častěji navštěvoval, občas jej doprovázeli i jeho syn a dcery, a to až do sňatku nejmladší dcery Růženy. Lužanský zámek byl podle slov Karla Mattuše opravdu útulným a malebným místem, každý si zde mohl užívat nádherné přírody a klidu. Obzvláště příjemným místem k odpočinku v zahradách byl pro Karla Mattuše altánek v ovocném sadu, který byl postaven na počest paní Zdeňce.

Páteční večery konané po smrti paní Zdeňky, která bývala múzou těchto přátelských chvil, popisuje Mattuš již jako méně obsazené. Kromě Hlávky a Mattuše se pravidelných posezení účastnilo jen pár známých. V podobném duchu se konala 14. února 1908 i oslava Hlávkových 77. narozenin. O čtyři týdny později 11. března 1908 Mattušův přítel zemřel. Poslední chvíle Hlávkovy života však přátelé strávili odděleně. Několik dní před smrtí se totiž Hlávkův zdravotní stav velice zlepšil, proto se Karel Mattuš domníval, že je již jeho přítel mimo nebezpečí a rozhodl se proto navštívit svou dceru Miladu, která se léčila v Meranu na plicní onemocnění. Ihned poté, co se Mattuš dozvěděl smutnou novinu, odjíždí zarmoucen zpět do Prahy, neboť byl jedním ze tří kurátorů Hlávkovy pozůstalosti.⁸⁶

Mattuš svého přítele Josefa Hlávku přežil o jedenáct let. A stejně jako kdysi jeho žena Petronila umírá taktéž na mrtvici, 24. října 1919.

---

⁸⁵ BEVERIDGE, David R.. *Zdenka a Josef Hlávkoví - Anna a Antonín Dvořákoví: přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2012, str. 46.

⁸⁶ MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921, str. 189 – 194.

Na rozdíl od Hlávky se Karlu Mattušovi podařilo zažít ještě začátek Československé republiky, na jejímž utváření se také podílel jeho syn JUDr. Jaroslav Mattuš.⁸⁷

---

⁸⁷ SOUKUP, Ladislav a Vendulka VALENTOVÁ. *Právníci spolotvůrci Československé republiky roku 1918*. In: KNOLL, Vilém (ed.). *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2006*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, str. 183.

4. Korespondence

Korespondence adresovaná Josefu Hlávkoví Karlem Mattušem tvoří 120 dopisů, včetně pohledů, telegramů a navštívenek. Dopisy přijaté Karlem Mattušem dosahují daleko nižšího počtu, a to 36 dopisů a jedna pohlednice. Do našeho zkoumání bude spadat období od 16. června 1888 do 1. února 1908, data jsou takto vymezena vzhledem k dochovanosti archivních pramenů. Celá korespondence je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví.

4. 1. Obecná charakteristika korespondence

Mnoho z korespondence těchto dvou přátel se do dneška nedochovalo, respektive na značnou část dopisů nelze dohledat odpovědi. Z hlediska četnosti psaní můžeme tvrdit, že Karel Mattuš svému příteli psal daleko častěji. V některých listech se objevují totiž výtky vůči Hlávkoví, že se neozývá. Hlávkovy dopisy, které můžeme najít v Mattušově fondu, nedosahují takových počtů, jako je tomu u jeho přítele. Navíc i prostředí, ze kterých si autoři dopisují, se u obou značně liší. Pro Hlávku byl zřejmě klidným místem na psaní zámek v Lužanech, kde si mohl alespoň na chvíli odpočinout od pracovních povinností. Zato jeho přítel dopisy odesílal velice často z míst, která navštěvoval v rámci dovolené. Z tohoto můžeme soudit, že i když byli oba muži velice zaneprázdnění prací, Karel Mattuš si čas na odpočinek dokázal vždy vyhradit.

Formální stránka dopisů je u obou přátel také odlišná. Karel Mattuš měl velice úhledný, snadno čitelný a drobný rukopis. K psaní korespondence velice často používal papír s hlavičkou instituce, jíž stál v čele, *Vrchní ředitel Zemské banky Království českého*. Kromě samotných dopisů můžeme ve fondu nalézt mnoho pohlednic z dovolených a výletů například z Karlových Varů nebo Mariánských Lázní. Koncem 19. století byl hojně využíván telegram, v korespondenci od Mattuše adresované Hlávkoví můžeme najít hned dva, fungovaly jako krátké sdělení urgentních zpráv.⁸⁸ Tak například Mattuš 30. března 1902 v telegramu vyjadřuje příteli úpřímnou soustrast nad smrtí manželky Zdeňky.

---

⁸⁸ PAVLÍČEK W., Tomáš. *Rozbor korespondence Josefu Hlávkoví (Komunikační strategie, stylizace jednoho českého mecenáše a sebestylizace pisatelů dopisů)*. Praha 2006. Filozofická fakulta univerzity Kralovy. Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc., str. 16 – 17.

Styl psaní Josefa Hlávky je o trochu méně pečlivý. Jak sám architekt připouštěl, německy uměl psát daleko lépe než česky.⁸⁹ Od svých patnácti let Hlávka totiž navštěvoval pouze německé školy, proto neměl dostatečnou znalost psané podoby češtiny.⁹⁰ Projevem jistého přátelského ducha zde však byla Hlávková ochota dopisy vůbec v českém jazyce psát, ve fondu se totiž objevují asi jen tři dopisy v němčině. Pro Hlávku musel být Karel Mattuš tedy opravdu někým výjimečným, neboť se nebál přiznat neznalost spisovného jazyka.

V některých dopisech působí Hlávkově písmo až „naškrábaně“ a je těžko čitelné, v textu se navíc objevují i gramatické chyby, především v psaní tvrdého a měkkého *i*. Také papír, který využíval Hlávka ke psaní, byl úplně obyčejný. Můžeme tak vidět, že zatímco Karel Mattuš si dával pozor na to, aby písmo a vůbec vzhled dopisu byly ukázkové, Josefa Hlávku zajímala spíše čistě věcná stránka obsahu.

Oslovení u obou přátel bylo velice podobné a drželo se zvyklostí 19. století. Karel Mattuš začíná vždy slovy „Velectěný příteli“ a svá psaní zakončuje pozdravy od své rodiny a zároveň nechává pozdravovat Hlávkovu drahou choť Zdeňku. Hlávka svého přítele oslovoval stejně, v některých dopisech se objevuje formulace „Milý příteli“, v jiných jako u Mattuše „Velectěný příteli“. Zakončení dopisů už byla odlišná, posílání pozdravů rodině přítele nebylo pravidlem, list spíše končil slovy „Vám věrně oddaný Josef Hlávka“. Přestože korespondenti byli přátelé, často si v dopisech vykájí, což ale není ničím netypickým pro druhou polovinu 19. století.⁹¹

Obsahy dopisů přináší širokou škálu témat. Mattuš často Hlávkově psal o své rodině, zážitcích z dovolených nebo jen o tom, jaké je zrovna v Praze počasí. Josef Hlávka sice také neopomněl zmínit své osobní záležitosti, mnohdy psal o svém zdravotním stavu a zajímal se o to, jestli je Mattuš zdravý. Mimo to, že byli oba muži dobrými přáteli, často spolu také spolupracovali na profesní úrovni. Díky své funkci ředitele Zemské banky měl Karel Mattuš přehled o financích svého přítele a právě peněžní rady a úvahy o nákupu akcií nebo příspěvky na nejrůznější záležitosti, jsou častým předmětem jejich dopisů. V korespondenci se dále zaměřují na aktuální politické dění, ale ani kultura jim není lhostejná, ba dokonce o ní diskutují ještě daleko živěji než o jednání ve sněmovnách a politických stranách. Mattuš se často zmiňuje o návštěvách koncertů nebo divadelních představení, společně s Hlávkou řeší výstavbu sochy svatého Václava nebo finanční dar spolku Minerva.

---

⁸⁹ Viz v naší práci str. 4, kapitola 2.1. Architekt.

⁹⁰ BEVERIDGE, David R.. *Zdenka a Josef Hlávkově - Anna a Antonín Dvořákově: přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2012, str. 22.

⁹¹ PAVLÍČEK W., Tomáš. *Rozbor korespondence Josefu Hlávkově (Komunikační strategie, stylizace jednoho českého mecenáše a sebestylizace pisatelů dopisů)*. Praha 2006. Filozofická fakulta univerzity Kralovy. Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc., str. 20.

Kultura hrála v dopisech velkou roli. Převážně Karel Matuš byl častým návštěvníkem kulturních událostí a také je nezapomněl v dopisech kriticky ohodnotit. Matuš byl velkým milovníkem divadla a téměř nikdy nevynechal příležitost k jeho navštívení. To, že mu v cestě za kulturou nezabránilo ani špatné počasí, můžeme vyčíst z dopisu, který píše Josefu Hlávce 3. července 1897: „*Arci, abych do divadla nešel to dosud ani mráz, ani horko, ani krupobití nezaniczilo – šel jsem i do „Dvou svadeb pana Darimonda” ačkoliv jsem tam hlasitě reptal. Ale přece jednou nepůjdu – a to příští pondělí, kde to udělám, co jsem dosud neudělal, aby prázdná lóže byla demonstrací proti tak hloupé frašce, jaké jsou „Nájemníci domácího pána”, odsouzené unisono všemi veřejnými listy.*”⁹² Matuš uměl opravdu trefně vystihnout kvalitu představení. Činohra *Dvě svatby pana Darimonda*, která ho dle jeho slov příliš nenadchla, se v Národním divadle hrála pouze pětkrát,⁹³ ještě horší úspěch mělo kritiky i Matušem odsouzené divadelní představení *Nájemníci domácího pána*, které se dočkalo kromě premiéry pouze jedné reprízy a následně derniéry.⁹⁴ V dalším z dopisů je jeho popis představení daleko detailnější, podrobně hodnotí výkony herců a kritiku opět nenechává stranou dne 30. října 1897 příteli píše: „[...] *včera jsem měli Odettu, kterou jsem viděl poprvé asi před 12 lety v ohořelém Stadttheatru; tehda mne hra mocně dojala, tuším že Albrechtová měla hlavní úlohu. Paní Sklenářová hrála výborně, ale pro prvé jednání, pro dámu asi třicetiletou je už na ni pozdě. Efektní bylo vídeňské zakončení hry, kde zajisté dle originálu utunolou Odettu přinesou na jeviště – paní Sklenářová se asi obávala, že by ji neunesli, a proto zakončení zaměněno ne na prospěch kusu.*”⁹⁵ Přestože se Josef Hlávka k divadlu v korespondenci nijak nevyjadřoval, Matuš doufal, že se potkají alespoň na premiéře opery *Čert a Káča*, která byla napsána společným přítelem Antonínem Dvořákem. Matuš 29. listopadu 1899 Hlávku přemlouval, aby se vrátil (nejspíš z Lužan) na zimu do Prahy, mecenáš mu totiž již více než před měsícem slíbil, že se za čtrnáct dnů vrátí zpět do bytu ve Vodičkově ulici. „*Když Vás nepřilákaly komorní koncerty, domníval jsem se, že novinka Dvořákovy operní muzy bude mít tuto kouzelnou moc – ale v premiéře zaujal Vaši loži Dr. Rieger s paní Laurmannovou a včera, kdy jsme dostali Čerta a Káču jako první v předplacení, byla lože*

---

⁹² Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Josefa Hlávky, dopis Karla Matuše Josefu Hlávce ze dne 3. července 1897. (Dále jen LA, PNP)

⁹³ Dostupné online z <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=SeznamPredstaveni.aspx&sz=0&ic=1071&ju=0&fo=000&pn=456affcc-f402-4000-aaff-c11223344aaa>, dne 3. listopadu 2017.

⁹⁴ Dostupné online z <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=SeznamPredstaveni.aspx&ic=1734&ju=0&sb=0&zz=OPR&sz=0&pn=256affcc-f002-2000-15af-c913k3315dpc>, dne 3. listopadu 2017.

⁹⁵ LA, PNP fond Josefa Hlávka, dopis Karla Matuše Josefu Hlávce ze dne 30. října 1897.

*Vaše (jediné snad místo v celém divadle při vyprodaném domě) prázdná.*⁹⁶ Přitom některé části této opery napsal Antonín Dvořák při svém pobytu v Lužanech.⁹⁷

Všechny dopisy, které si přátelé psali, však nebyly pouze obrazem kulturně-spoolečenských akcí, na které Mattuš Hlávku do Prahy lákal. Objevily se zde i záležitosti politické. I když oběma mužům politické dění rozhodně nebylo lhostejné, navíc pro Mattuše znamenalo i jakousi kariéerní dráhu, zmiňují se o vývoji veřejné správy většinou pouze letmo. Žhavým tématem té doby, které se v dopise objevuje, byla zajisté otázka česko-německé politiky. Po rakousko-uherském vyrovnání se největší dějiště konfliktů přesunulo do českých zemí, kde spolu soupeřily dva národy – Češi a Němci.⁹⁸ 15. února 1899 píše Mattuš Hlávkoví o napjaté situaci mezi Čechy a Němci, nekonkretizuje přímo jádro problému, avšak mluví o jediné cestě: o smíru.⁹⁹ V tehdejší situaci německé politiky dosti pobouřila vydaná Badeniho jazyková nařízení pro Čechy a Moravu, která upravovala používání češtiny a němčiny na úřadech. Německé politické strany se kvůli jakémusi zvýhodnění češtiny snažily o jejich zrušení.¹⁰⁰ Cestu ven z napjaté situace Mattuš popisoval takto: „[...] *částečně aspoň napomíná Čechy ku smířlivosti, a konservativní Němci snad neodolají nátlaku.* [...] *Jen že se přece přepočítají ti, kdo se domnívají, že obrat proti Čechům znamená vybědnutí z nynějších nesnází. Bude to asi obrat z bláta do louže. V každém případě vyžaduje nynější situace dokonalé diplomaty české, stojící na stráži.*“¹⁰¹ Na dopis reagoval Hlávka 19. února 1899: „*Co se týče Vašich obav stavu nynější situace politické, tak to nebudou toliko kruhy parlamentární, ale kruhy vojenské a buraukratické, které tu celou nevraživost německou když snad i né přímo podporují, ale přece úmyslně k tomu konci topí, [...] Nám nepomůže jiného, než činiti se bez ohledu v pravo v levo o další vzdělání a zmohůtnění* [...]“.¹⁰² Takto na situaci pohlížel Mattušův přítel. 14. října 1899 dosáhli Němci svého cíle a nařízení byla zrušena.¹⁰³ Toto je snad výjimečný případ, kdy oba muži politickou debatu rozvinuli a tvořila i hlavní náplň dopisu. Z ostatních listů se dovídáme o politické situaci pouze v útržcích a často navíc bez možnosti dohledat odpověď.

⁹⁶ LA PNP, fond Josefa Hlávky, dopis Karla Mattuše Josefu Hlávkoví ze dne 29. listopadu 1899.

⁹⁷ BEVERIDGE, David R. *Zdenka a Josef Hlávkoví - Anna a Antonín Dvořákoví: přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2012, str. 241.

⁹⁸ HLAVÁČKA, Milan a kol. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době. Díl I*. Praha: Historický ústav 2016, str. 129.

⁹⁹ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 15. února 1899.

¹⁰⁰ HLAVÁČKA, Milan a kol. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době. Díl I*. Praha: Historický ústav 2016, str. 144.

¹⁰¹ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 15. února 1899.

¹⁰² LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 19. února 1899.

¹⁰³ HLAVÁČKA, Milan a kol. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době. Díl I*. Praha: Historický ústav 2016, str. 145.

Obsah dalších dopisů tvoří záležitosti převážně osobního charakteru. V dopisech se objevují pasáže o zdravotním stavu obou přátel nebo jen o tom, co v průběhu dne či týdne dělali. Vcelku často probíraným tématem obzvláště z Mattušovy strany je dovolená. Mattuš ze svých cest neposílal Hlávkovi pouze pohledy, ale také dopisy, kde podrobněji popisuje průběh dovolené. V jednom z dopisů se dokonce domlouvají s Hlávkou na společném výletu do „Riegrovy“ Malče. Mattuš v dopise z 2. září 1896 plánuje tuto cestu takto: *„Je čas, abychom učinili konečné dispozice ohledně našeho výletu do Malče. Prosím tudíž, abyste mi záhy sdělil, pro který vlak jste se rozhodl, proto že dle toho objednáám příležitost v Jeníkově.“*¹⁰⁴ Přítel mu záhy odpověděl 4. září 1896: *„[...] tak že bychom mohli v úterý dne 8. v 7 h. 54 m. ráno na cestu do Malče, tam pobytu v úterý odpoledne a ve středu dopoledne. Ve středu odpoledne či večer se musím dáti na zpáteční cestu do Prahy, ježto mám ve čtvrtek dne 10. již odpoledne schůzi – kterou nelze obejít.“*¹⁰⁵ Tento dopis potvrzuje i skutečnost, že byl Hlávka opravdu velice vytížen a vše měl naplánováno přesně na dny a hodiny.

Po analýze dopisů jsem pro tuto práci zvolila tři stěžejní témata – Národohospodářský ústav, socha svatého Václava a Eliška Krásnohorská, která bych ráda na následujících stranách podrobně rozebrala. Přestože je ve fondech poměrně nesnadné najít vzájemné odpovědi na dopisy, všechny tyto tři okruhy spojuje právě to, že se velká většina odpovědí dochovala a mohou nám tak lépe ukázat vzájemnou komunikaci mezi přáteli.

4. 2. Akademie věd a založení Národohospodářského ústavu

Hlávku a Mattuše často stmelovaly věci pracovní a nejčastěji ty, které se týkaly prospěchu celého národa. Když v druhé polovině 19. století začalo množství akademiků¹⁰⁶ uvažovat o tom, že by mohla vzniknout „česká akademie“, byl to nakonec Josef Hlávka, kdo tuto ideu vyslyšel. Josef Hlávka se ujal myšlenky přetvoření Královské české společnosti nauk na Akademii, do níž vložil určitý obnos peněz a očekával stejný krok i od ostatních mecenášů. Z tohoto záměru však sešlo. Architekt věnoval nakonec celkem 200 000 zlatých

---

¹⁰⁴ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 2. září 1896.

¹⁰⁵ LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 4. září 1896.

¹⁰⁶ Mezi ně patřil Jan Evangelista Purkyně, mladý profesor Tomáš Garrigue Masaryk nebo historik Antonín Rezek. (Srov. POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Akademia 2005, str. 22-24).

na vybudování zcela nové instituce a aby podnítl i ostatní přispěvatele k jednání, byl tento počín otištěn ve večerních listech 15. června 1888.¹⁰⁷

Na vybudování Akademie neměli zájem pouze umělci a vědci, nýbrž i lidé nijak vysokého postavení. Právě od těchto „prostých“ lidí proudily finanční příspěvky a podpora na vybudování Akademie. Mattuš informoval o zájmu široké veřejnosti Josefa Hlávku z Budapešti, svou radost nad zapojením veřejnosti v dopise z 26. června 1888 neskrývá: „*Ale právě proto, že to byly dotazy z vrstev, na nichž nám nezáleží, a kteří pro nás významu nemají, měl jsem z toho potěšení, seznam tak nejlépe, jak velké váhy se věci přikládá.*“¹⁰⁸ Ve šlechtu už velké naděje nevložil, jak po finanční stránce, tak po stránce národního cítění.¹⁰⁹ Novým záměrem Hlávky tedy bylo vytvořit určitou nadaci, která by podporovala literární tvorbu, ale také nadané studenty z chudých poměrů.¹¹⁰

Jiný problém spočíval v získání povolení ministerského předsedy pro Předlitavsko Eduarda Taaffeho. Po složitých peripetiích však Taaffe nakonec předložil návrh zemskému výboru, který Hlávkovy myšlenky o transformaci Královské české společnosti nauk na Akademii roku 1889 přijal.¹¹¹ Ustanovení Akademie oficiálně povolil panovník František Josef I. 23. ledna 1890,¹¹² a tak mohla vzniknout Česká akademie pro vědu, slovesnost a umění císaře Františka Josefa I.

Akademie byla ryze českou institucí, podporovala (jak vyplývá z názvu) českou literaturu, umění, vědu a také chránila památky. Jednou z jejích nejvýznamnějších činností byla mimo jiné publikace periodik například *Věstník* a *Almanach*.¹¹³

Postupem času se také začali přidávat další příznivci rozvoje české kultury, z jejichž darů a sbírek mohla instituce prospívat. Mezi přispěvateli však byli i příslušníci jiných národností, například v dopise z 16. června 1903 píše Mattuš Josefu Hlávkově o věnování 10 000 korun Akademii panem Leopoldem Schmidtem.¹¹⁴

Finance Akademie spravovala Zemská banka Království českého, všechny platební příkazy či revize účtu putovaly od Hlávky právě ke Karlu Mattušovi, u něhož Hlávka

---

¹⁰⁷ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 16. června 1888.

¹⁰⁸ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 26. 6. 1888.

¹⁰⁹ Tamtéž, dopis od Karla Mattuše ze dne 26. 6. 1888.

¹¹⁰ POKORNÝ Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 22 - 26

¹¹¹ Vzniku Akademie napomohl také odchod německých politiků ze zemského sněmu. (Srov. POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 34)

¹¹² POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky, historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 33-36.

¹¹³ LODR, Alois. *Josef Hlávka český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich, 1988, str. 120 - 122

¹¹⁴ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 16. června 1903.

očekával, že nejen zajistí jejich provedení, ale také mu případně sdělí své podněty. V dopisu z 21. října 1902 Mattuš psal: „*Revisi účtů Akademie rádi provedeme; snad by se k tomu hodil poslední měsíc roku – nebudete-li míti za to, že by se to státi mělo na základě účtů za celý rok už uzavřených.*”¹¹⁵

Další rozhovory přátel v souvislosti s Akademií věd se stáčely k vybudování Národohospodářského ústavu.

Národohospodářský ústav je institucí, která je dodnes financována z Nadání Josefa Hlávky, myšlenka jeho založení však pochází od Karla Riegra,¹¹⁶ majitele tkalcovny ve Vilémově u Rokytnice nad Jizerou. Když tento muž roku 1895 zemřel, odkázal 100 000 zlatých dr. Františku Ladislavu Riegrovi¹¹⁷ s podmínkou, že budou sloužit českému národu. Jako nejlepší způsob investice se jevílo použít peníze na rozvoj průmyslu a obchodu¹¹⁸ prostřednictvím založení nové instituce, která by nesla název Českonárodní akademie průmyslová Karla Riegra. Počátkem roku 1905 na vybudování této instituce začínal pracovat i Hlávka společně s Albínem Bráfem, současně se její název mění na Národohospodářský ústav, který byl na základě Hlávkovy návrhu připojen k České akademii. V srpnu roku 1905 na společné schůzi v Lužanech do dění vstupuje i mecenášův dobrý přítel Karel Mattuš a jsou vytyčeny základní stanovy nového ústavu. Mezi úkoly Národohospodářského ústavu například patřilo podporovat nadané české talenty, kteří vynikají v oboru výrobní techniky a obchodu; pořádat veřejné soutěže za účelem zlepšování výrobní techniky nebo pořádat „školení” o výrobních a obchodních technikách.¹¹⁹

K realizaci Národohospodářského ústavu bylo zapotřebí základní kapitál rozšířit. Jednu z největších podpor sehrálo Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových.¹²⁰ V mecenášově fondu však nejspíš nebyl v tuto chvíli větší obnos peněz. Dne 19. října 1905 líčí Mattuš Hlávkově své finanční úvahy, odkud by bylo možné potřebnou částku čerpat. Dle názoru ředitele Zemské banky by bylo nejvhodnější prodat některé cenné papíry, hlavně ty železniční, a nakoupit místo nich akcie Zemské banky, na kterých se dá dobře vydělat. Konstatuje však také, že tehdejší kurz nebyl v daném okamžiku výhodný, a doporučuje

---

¹¹⁵ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 21. října 1902.

¹¹⁶ POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 196.

¹¹⁷ Muži se osobně vůbec neznali (Srov. LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988, str. 191).

¹¹⁸ LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988, str. 191.

¹¹⁹ POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 198, 200 – 202.

¹²⁰ Tamtéž, str. 207

Hlávka s celou akcí ještě chvíli počkat.¹²¹ Hlávka s návrhy svého přítele úplně nesouhlasil a přišel se svými vlastními nápady, jak problém vyřešit. Na dopis se mu podařilo odepsat až 8. listopadu 1905, jelikož byl v Lužanech zaneprázdněn rolí hostitele. Věnování Národohospodářskému ústavu by rád učinil bezodkladně, proto navrhuje ruskou půjčku na 200 000 korun nebo sestavení komunálních úpisů (dluhopisu). Další finance získal Národohospodářský ústav od podnikatele ing. Žiwotského (částku 40 000 korun) a 330 200 korun vlastnil v dluhopisech u Zemské banky.¹²²

Po shromáždění potřebného množství financí bylo dalším krokem předložit návrh na valné hromadě Akademie, jak si však Hlávka byl vědom, do konce roku 1905 se to již nestihne.¹²³ Valné shromáždění ČAVU týkající se zřízení Národohospodářského ústavu se uskutečnilo až 27. března 1906, kdy byly téměř jednohlasně shváleny stanovy a prvních 17 členů.¹²⁴ Instituce však stále nebyla schválena vládou. Rozmrzelost nad danou situací nejlépe shrnul dopis Karla Mattuše z 6. října 1906: *„Byl jste už právem roztrpčen nad tím, že záležitost tak eminentně důležitá jako je zřízení „Národohospodářského ústavu“ po úplné dohodě s vládou nechýlí se ku konečnému vyřízení. A přece už dle výroku Excellence Randy, když ještě byl ministrem, byla věc už skoro hotova. [...] A pošel červen, červenec, srpen i září a o Národohospodářském ústavu ani potuchy.“*¹²⁵ Mattuš dále Hlávkově sděluje, že se znovu pokoušel apelovat na ministerstvo, konkrétně se obrátil v dopise na ministra Dr. Pacáka, který mu sdělil, že tento zdlouhavý proces je způsoben putováním spisů mezi množstvím ministerstev. Hlávkův přítel si však stěžuje, že podobnou odpověď dostal již v květnu a zdá se mu, že se vláda snaží věc zbytečně protahovat.¹²⁶ Dne 11. října však vše k překvapení přátel dostalo rychlý spád. Ministr Pacák oznámil Karlu Mattušovi v dopise: *„[...] ministerstvo vyučování právě podalo na nejvyšším místě návrh na schválení zřízení Národohospodářského ústavu [...] Nejvyšší rozhodnutí možno očekávati do 14 dnů.“* Apel na ministra ze strany Karla Mattuše zabral přesně, jak měl.¹²⁷

Hlávka v dopisu ze 14. října 1906 vyjadřuje Mattušovi svůj vděk za všechnu jeho starost se záležitostí Národohospodářského ústavu. Mecenáš je však stále plný pochyb o tom,

---

¹²¹ LP PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 19. října 1905.

¹²² POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 207.

¹²³ LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 8. listopadu 1905.

¹²⁴ POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 204.

¹²⁵ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 6. října 1906.

¹²⁶ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 6. října 1906.

¹²⁷ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Karel Mattuš 11. října 1906.

jestli se instituci opravdu povede zřídit vzhledem k tomu, že se věc neustále protahovala. Pokud se však vše zdaří, navrhuje svolat všechny členy do Prahy k slavnostnímu založení ústavu a ke jmenování jeho dalších členů.¹²⁸ Výběr ostatních členů měl být proveden tak, aby měl každý obor v ústavu své zastoupení, hlavně ale mělo jít o muže s bohatými podnikatelskými zkušenostmi a ochotou osobně se účastnit na jeho chodu. Proto byli tak trochu diskriminováni představitelé z Moravy, u kterých se nečekalo, že by měli čas pravidelně dojíždět do Prahy. Prvních čtyřicet členů reprezentovali podnikatelé a hned za nimi manažeři, všichni zástupci byli především ze zemědělské výroby, cukrovarnictví, strojírenství a nebo finančnictví.¹²⁹ Zbylou část tvořili vysokoškolští profesoři. Hlávka nabádá Mattuše ke spolupráci s Albínem Bráfem, který patřil mezi sedmnáct prvních členů a jeho hospodářské názory byly velice ceněny, aby ho o všem informoval a uzavřeli společné stanovisko k celé věci. Dále bude nutné jmenovat protektora s jeho náměstkem. Následně se pošle deputace z Akademie do Vídně, aby císaři vyjádřila svůj vděk. Prosí také Mattuše, aby v Zemské bance vložili hotovost na účet Akademie, která by mohla být ihned použita pro nový ústav. Téma o Národohospodářském ústavu v dopise zakončuje: „*Buďte tedy tak laskav a věnujte těmto otázkám nějakou prázdnou chvíli [!] a uvažujte co a jak by se všechnou dalo nejlépe zařídit i provést!*”¹³⁰

Na dopis odpovídá Mattuš 19. října 1906 již po rozmluvě s Albínem Bráfem. Oba muži se dohodli na tom, že nejprve bude nejdůležitější počkat na císařské rozhodnutí a až tehdy poslat schválená statuty do tisku. Konstituování ústavu by dle jejich názoru ale mělo proběhnout až po ustanovení všech členů. Co se týče otázky oficiálního otevření ústavu, Mattuš uvádí, že pokud bude konstituování provedeno do konce roku, mohla by být instituce spuštěna již počátkem ledna 1907, pokud by byl v tuto dobu v Praze přítomen i císař, mohlo by se poděkování jeho výsosti konat na Pražském hradě.¹³¹

Dne 10. ledna 1907 se konala schůze všech řádných členů, na které byl zvolen Josef Hlávka prezidentem ústavu, Albín Bráf jeho náměstkem a Josef Gruber se stal generálním jednatelem. Na neformální poradě se v tentýž den ještě rozhodl, aby Česká akademie upozornila tisk na možnost podávat žádosti o stipendia, o která se mohlo ihned zažádat. Císař sestavení presidia potvrdil 14. května 1907. Ustavující sborové sezení se konalo 19. října

---

¹²⁸ LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 14. října 1906.

¹²⁹ POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 206.

¹³⁰ LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 14. října 1906.

¹³¹ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 19. října 1906.

1907,¹³² dva dny před tímto zasedáním, tedy 17. října 1907, psal Josef Hlávka Karlu Mattušovi poslední dochovaný dopis o Národohospodářském ústavu. Svému příteli podává zprávu z Lužan o tom, že ještě v ten den večer odjede do Prahy kvůli plánované schůzi. Na pátek 18. října měla k Hlávkově namířeno deputace městské rady, prosí proto přítele, aby mu poradil, co se patří pro takovou událost udělat a jak se chovat.¹³³ Dne 19. října 1907 byl Národohospodářský ústav po přečtení Nejvyššího rozhodnutí prohlášen za ustavený.¹³⁴

4. 3. Pomník svatého Václava

I když dnes mnozí jméno Josefa Hlávky vůbec neznají, jeho zásluhy a vize jsou vidět všude kolem nás. Josef Hlávka se také zasloužil o vznik jednoho z našich nejvýraznějších pomníků: jezdecké sochy Svatého Václava na Václavském náměstí.

Cesta k vytvoření tohoto monumentu však nebyla jednoduchá a také zabrala spoustu času. Jedno z neznámějších pražských náměstí - Václavské – fungovalo v 19. století jako Koňský trh. Na místě dnešního rušného centra Prahy dříve fungoval obchod s koňmi, obilím a navíc tady protékal Vinohradský potok, který byl náhonem zdejšího mlýna na Můstku. Možná jediná věc se alespoň trochu podobala dnešnímu Václavskému náměstí: právě socha sv. Václava, která roku 1689 doplnila kašnu stávající mezi ulicí Vodičkovou a Jindřišskou.

Ve druhé polovině 19. století se začalo Václavské náměstí proměňovat na moderní bulvár pařížského typu se spoustou obchodů, hotelů a restaurací. Roku 1875 byla zbořena Koňská brána a jako důsledek modernizace začali obyvatelé Prahy sochu Václava vnímat spíše jako překážku a prostřednictvím petice se obrátili na městskou radu. V petici se objevovaly formulace jako „žádnou ozdobou není“¹³⁵ nebo „považují se neustále a zvláště (na jejím podstavci) za doby letní tuláci a lidé bez zaměstnání.“¹³⁶ Již roku 1866 je objednána zatím neurčitá socha u Josefa Václava Myslbeka.

Sochařův zdařilý model sbíral úspěch ve Vídni a Mnichově. V dubnu 1888 si plastiku přišel prohlédnout i samotný Josef Hlávka. Socha ho nadchla tak, že se rozhodl její postavení

¹³² POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 206.

¹³³ LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 17. října 1907.

¹³⁴ POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005, str. 206.

¹³⁵ JEŽKOVÁ, Alena. *Svatý Václav a jeho pomník*. Praha: Arcibiskupství pražské 2016, str. 44.

¹³⁶ Tamtéž, str. 44.

na Václavském náměstí prosadit. Hlávka se také zasloužil o to, aby socha získala samostatné místo v čele náměstí, původně totiž měla tvořit část rampy Národního muzea.¹³⁷

Jak jinak se mohl Josef Hlávka do výstavby zapojit než svou mecenášskou činností? Jak se dočítáme v dopise Karla Mattuše Josefu Hlávkově ze dne 16. července 1894, obdržela Zemská banka žádost od ČAVU, ve kterém se po *nejmenovaném dárci fondu* (právě Josefu Hlávkově) chtělo, aby dal Akademii svou plnou moc pro postavení sochy svatého Václava. Mattuš jako ředitel Zemské banky, který tento list obdržel, žádá Josefa Hlávku o vyjádření: „[...] *aby buď Akademii dal plnou moc vyhověti popřípadě přání výboru zemského – kteráž tuto blíže vypisovati nebudu – aneb aby s věnováním svým naložil jinak. Tímto dovoluji si Vás slušně žádati, abyste mně laskavě naznačil, v jakém smyslu na přepis ten odpověděti mám.*”¹³⁸ Odpověď na tento list se bohužel nedochovala. Z dopisu z 11. září 1894 můžeme však dovodit, že se mecenáš k této záležitosti ihned nevyjádřil. Hned v úvodní části listu Mattuš píše: „*Bude už na čase, aby Zemská banka odpověděla České Akademii na dotaz ohledně fondu ku zřízení sochy sv. Václava. – Čím déle s věcí přemýšlím, tím zdá se mi býti obtížnější nevyhověti požádání výboru zemského.*”¹³⁹ Poprvé se zde také objevuje odhadovaná cena pomníku i s modelem na 130 000 zlatých (Mattuš podotýká, že finance nadace jsou omezeny na 15 000 zlatých). O tom, kde vzít zbývajících 115 000 zlatých, ředitel Zemské banky polemizuje, zmiňuje, že v tehdejší době byli lidé již dost zahlceni sbírkami, že budou těžko moci přispět na tak nákladnou věc: „*Ani za dvacet let by se to nesebralo, protože lid těch sbírek, které zde už jsou, má až po krk a každým rokem nové přibývají.*”¹⁴⁰ Mattuš nejspíš tušil, že je Hlávku zbytečné žádat o další hotovost, byl to sice velice štedrý muž, ale zároveň své peníze vždy investoval s rozvahou a se záměrem, aby na jím podpořené podniky přispěli i další. „*Komu tedy na skutečném provedení věci té záleží, musí ji co nejvíce podporovati, musí se přičinit, aby se železo kulo, dokud je ždavé a dle možností musí věc popoháněti, aby dopěla aspoň tak daleko, aby zastavení nebo zmaření bylo učiněno nemožným. Svým věnováním chtěl jste přispět k tomu, aby ‚činitelové‘, kterým to náleží, věci se chopili a ji ve skutek uvedli. Dnes – po srovnání sněmu – můžete říci: veni, vidi, vici, dílo se podařilo! Nebo jaký větší úspěch mohlo míti Vaše věnování než to, že se sněm sám věci ujal?*”¹⁴¹

Protože byla socha oproti původním plánům umístěna na volném prostranství, došlo k novému výběrovému řízení. Porotu, která zasedla 15. prosince 1895, tvořili „*nejvyšší maršálek zemský kníže Jiří Kristián z Lobkowicz, prezident České akademie Josef Hlávka,*

¹³⁷ JEŽKOVÁ, Alena. *Svatý Václav a jeho pomník*. Praha: Arcibiskupství pražské 2016, str. 43–46.

¹³⁸ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 16. července 1894.

¹³⁹ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 11. září 1894.

¹⁴⁰ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 11. září 1894.

¹⁴¹ Tamtéž, Dopis ze dne 11. září 1894 od Karla Mattuše.

starosta Prahy Čeněk Gregor, architekt Josef Mocker, vídeňský sochař Kašpar von Zumbusch a další.”¹⁴² Do soutěže bylo přihlášeno devět sochařů, mezi nimi také Myslbek, který se účastnil s návrhem z roku 1888.¹⁴³ První cena byla udělena sice hned dvěma soutěžitelům – Josefu Václavu Myslbekovi a Bohuslavu Snirchovi. Díky úspěchům návrhu v zahraničí a Hlávkově podpoře vytvořil sochu nakonec Myslbek. Celý konkurz byl totiž připraven tak, aby Myslbekovi přesně sedl. Sochař měl nesporný časový náskok, díky tomu že už měl model několik měsíců zhotoven, navíc byl ke konkurzu pozván a jeho odměna byla daleko vyšší, než tomu bylo u jeho soka, který společně s ním skončil na prvním místě. K překvapení všech však bylo dílo Bohuslava Snircha také velice zdařilé a porota si nevěděla rady, kterého z mužů učinit absolutním vítězem. Veřejnost byla ale k Myslbekovu návrhu poněkud skeptická, neodpovídal totiž její představě o podobě světce a ze všech návrhů, které sochař pro sochu sv. Václava vytvořil, byl ten konkurzní nejméně zdařilý. Model Snircha daleko lépe vystihoval tehdejší představy o světcích, sv. Václav působil mírumilovným dojmem a držel ochrannou ruku nad Čechy. Myslbek se však nevzdal a provedl na svém modelu několik úprav (např. sochu vyzvedl na podstavec zdobený reliefy osmi českých patronů), které daly soše takovou podobu, jakou známe dnes.¹⁴⁴

Na nějakou dobu debaty o soše svatého Václava mezi přáteli utichnou a znovu se objevují až 6. října 1902 s posledním dochovaným dopisem o této záležitosti. V dopise už se jen pouze krátce v úvodu zmiňují již proběhlé platby na realizaci pomníku. Od 20. února 1896 až do data tohoto dopisu bylo zapláceno 3 000 zlatých a 6 000 korun. Třetí platbu Mattuš nechal proplatit na Hlávkův pokyn právě 6. října 1902: „K Vašemu přání dal jsem vyplatiti dnes třetí lhůtu a zároveň výkaz o zaplacení všech tří lhůt podáváme Akademii. Zároveň pak stejný přípis zasíláme výboru zemskému.”¹⁴⁵ Všechny výše zmíněné finance pochází nejspíše ze jmění Josefa Hlávky.¹⁴⁶ I když se o stavbě tohoto pražského monumentu nic dalšího v korespondenci nedovídáme, je jasné, že realizace byla velice zdlouhavá.

Finálního odhalení pomníku se již Hlávka nedožil. Socha byla kompletně dokončena 26. června 1908. Mezi obyvateli Prahy propuklo obrovské nadšení, každý se na sochu chtěl přijít podívat a dílo obdivovat. Sám sochař tudy také inkognito chodíval, a to jak byl se sochou spokojen nejlépe vystihne jeho vlastní výrok: „Vidím, že socha Václava mohla být ještě o kus větší.”¹⁴⁷

¹⁴² JEŽKOVÁ, Alena. *Svatý Václav a jeho pomník*. Praha: Arcibiskupství pražské 2016, str. 47.

¹⁴³ Tamtéž, str. 47.

¹⁴⁴ HOJDA, Zdeněk a Jiří POKORNÝ. *Pomníky a zapomínky*. Praha: Paseka, 1997, str. 107 – 113.

¹⁴⁵ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 6. října 1902.

¹⁴⁶ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 6. října 1902.

¹⁴⁷ JEŽKOVÁ, Alena. *Svatý Václav a jeho pomník*. Praha: Arcibiskupství pražské 2016, str. 55.

4. 4. Eliška Krásnohorská a spolek Minerva

Jelikož se odpovědi na dopisy objevují zřídka a také nepravidelně, určitě by bylo chybou vynechat téma, na které se dochovalo asi největší množství dopisů i s odpověďmi. Hlavním tématem této korespondence byla česká spisovatelka Eliška Krásnohorská. Narodila se 18. listopadu 1847, byla vášnivou čtenářkou a celý život prahla po dosažení lepšího vzdělání, než jaké bylo ženám v té době umožněno. Už jako patnáctiletá dívka získala pro své literární schopnosti obdiv Františka Ladislava Riegra, který na ni upozornil Karolínu Světlou a Vítězslava Háška. Velké nadání si však vybralo krutou daň – revmatické onemocnění, které Elišku trápilo již od roku 1866.¹⁴⁸ Přes všechny fyzické útrapy byla velkou bojovnicí za ženskou emancipaci, kladla převážně důraz na vyšší vzdělání žen, což se jí podařilo naplnit zřízením prvního dívčího gymnázia Minerva roku 1890.¹⁴⁹ Tuto odvahu jít proti dobovým trendům uměl Josef Hlávka ocenit a poskytl Krásnohorské pomoc v tom nejpotřebnějším životním období – ve stáří.¹⁵⁰

Pro osoby, které během svých aktivních let udělaly mnoho dobrého, vytvořil Josef Hlávka Svatováclavský fond, který jim měl po dobu stáří vyplácet důchod. 22. června 1907 píše Karel Mattuš svému příteli o úmrtí talentované malířky Pepy Mařákové (dcery Josefa Mařáka), v této souvislosti navrhuje, aby Hlávka zařadil pro čerpání z fondu Svatováclavského Elišku Krásnohorskou (místo Pepy Mařákové): [...] *kerou pokládám vedle Boženy Němcové za nejzasloužilejší spisovatelku a mezi básničkami za první. [...] A což její bohatá prósa, jejíž klasické překlady, její libreta, její působení v oboru ženského vzdělání! Zemský výrobní spolek, Minerva atd.*¹⁵¹ Znamou spisovatelku také litoval pro její problémy s revmatem, který jí v jejích téměř šedesáti letech už znemožňoval psát, a pro její slábnoucí zrak. Mattuš zde kritizoval i tehdejší finanční situaci v zemi, kdy vidí především problém v cenách potravin, které těžce dopadaly na staré a invalidní osoby: „*V ní se jeví ubohost našich poměrů, jelikož málokdy i klasické výrobky tolik podávají, aby mimo denní chléb i základ po stáří a invaliditu byl opatřen.*“¹⁵²

¹⁴⁸ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Praha: Melantrich 1987, str. 11, 19, 22.

¹⁴⁹ Eliška Krásnohorská vždy snila o založení dívčí střední školy, což vedlo ke vzniku spolku Minerva (ustanoveného dne 16. července 1890), který financoval a spravoval chystané dívčí gymnázium. Nápad na založení takovéto školy měl hodně odpůrců, ale také se našli jeho velcí příznivci, jako byl třeba Vojta Náprstek. Gymnázium Minerva bylo otevřeno na podzim roku 1890. (Srov. BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri 2005, str. 130 – 132).

¹⁵⁰ Mezi Eliškou Krásnohorskou a Josef Hlávku navíc existuje korespondence, která je uložena v Památníku národního písemnictví a čítá několik málo dopisů.

¹⁵¹ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 22. června 1907.

¹⁵² LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 22. června 1907.

Hlávka svému příteli na žádost velice rychle odpověděl – hned následující den 23. června 1907. Stejně jako Mattuš o situaci Elišky Krásnohorské už nějakou chvíli přemýšlel. Navrhl příspěvek ve výši 100 korun na měsíc s první splátkou již 1. července.¹⁵³ Zřízení důchodu nechává na Mattušovi jako na správci financí fondu.

Hlávko psaní bylo totiž Mattušovi doručeno již den následující, 24. června 1907, kdy vyjádřil radost nad shodným názorem v této záležitosti. Před svým odjezdem na dovolenou do hor 26. června 1907 ještě potvrzoval, že se zřízení důchodu podařilo. Na tuto zprávu Hlávka reagoval obratem 28. června 1907, kdy zadal definitivní pokyn ke zřízení důchodu ve výši 1200 korun na rok. V závěru dodal: „*Přál bych si, aby věc vyřízena byla anonymně.*” Toto přání potvrzuje Hlávkovu velkorysost, že se nejen chtěl jako spousta jiných mecenášů zviditelnit pouze podporou projektů, které jsou každému na očích, ale hlavně dokázal nezištně pomoci v nouzi.

Dne 29. června 1907 obdržela Eliška Krásnohorská dopis od Zemské banky Království českého s následujícím obsahem: „*Do Zemské banky Království českého uložen je soukromý ‚Fond svatováclavský‘, za tím účelem, aby z užitků jeho byli [!] dle stanoveného řádu udílěny doživotný [!] český [!] honoráře vynikajícím spisovatelům, kteří činnosti v oboru svém k úspěšnému vývoji jeho přispěli. – Dovolujeme si tímto slušně Vám oznámiti že takový čestný a doživotný honorář v obrazu 1200 Korun, byl v uznání vynikajících zásluh, které jste si o českou literaturu získala, tyto dni Vám přirknut a od. 1ho července poukazem, tak ze další lhůty Vám budou v prvních dnech každého měsíce zasilány.*”¹⁵⁴ To, že Hlávka svůj finanční dar poskytl umělkyni opravdu inkognito, vyplývá i ze spisovatelčina děkovného dopisu Zemské bance: „*[...] nedovedu ani vysloviti o jakým překvapením a poknutím [!] zvěděla jsem v sdělení v něm obdařením, že jsem mimo věc tušení a pomyšlení byla šlechetnými příznivci, jehož jmen ani neznám a – jak dle vzácného přípisu se zdá – znáti nemám [...].*” Ve zbývajících řádcích autorka neskryvá své dojetí nad darem, kterého se jí dostalo od neznámého sponzora a děkuje za prostředky, které jí pomohou obstarat alespoň ty nejnnutnější věci.¹⁵⁵ Po tomto listu je záležitost důchodu Elišky Krásnohorské již považována za uzavřenou.

Na podzim 15. listopadu 1907 Hlávka opět spisovatelčino jméno zmiňuje, tentokrát ve zcela odlišném kontextu. Blížily se šedesáté narozeniny Elišky Krásnohorské, které jsou jak významným jubileem samotné autorky, tak i důležitým datem pro Minervu. V souvislosti s touto událostí by Hlávka rád učinil jménem své zesnulé ženy něco pro instituci, kterou

¹⁵³ LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 23. června 1907.

¹⁵⁴ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Zemské banky pro Elišku Krásnohorskou ze dne 29. června 1907.

¹⁵⁵ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Elišky Krásnohorské pro Zemskou banku ze dne 1. července 1907.

spisovatelka založila. Navrhuje tomuto spolku ročně zaslat 400 korun na podporu chudých studujících dívek. Mecenáš žádá svého přítele o pomoc v této záležitosti a na druhou polovinu dopisu píše návrh, jak by měl list, který by uvědomil ředitelku Minervy o chystaném daru ve jménu Zdeňky Hlávkové vypadat. Dalším požadavkem je, že studentku, která stipendium dostane, má za úkol vybrat slečna Krásnohorská.

I u výměny této korespondence se prokázala pohotovost tehdejšího poštovníctví, a i když Hlávka psal dopis 15. listopadu 1907 z Lužan,¹⁵⁶ Karel Mattuš už na něj o dva dny později (17. listopadu 1907) z Vídně odpovídal.¹⁵⁷ Opět přátelé sdílí v této záležitosti naprosto totožný názor, bohužel však velká vzdálenost od Prahy neumožnila řediteli Zemské banky ihned uvést věci do pohybu. Po návratu z cesty 20. listopadu Karel Mattuš plní Hlávkovo přání ohledně daru gymnáziu Minerva a zasílá příteli informace ohledně stežejných bodů, podle nichž bude fond fungovat.¹⁵⁸ Obratem (o dva dny později) Josef Hlávka ve svém dopisu pouze poupravuje již zadané stanovy a mění výši podpory na 500 korun.¹⁵⁹ Sdílnější není ani poslední dopis z 24. listopadu 1907, jenž se záležitosti týká. Ve věci spolku je stručně sděleno: „*Přijměte mé nejuctivější díky za laskavé vyřízení záležitosti.*”¹⁶⁰

Převážně z posledních vzájemných dopisů vyplývá Hlávkův velký smysl pro detail. Dbal na to, aby všechny záležitosti byly řádně dotaženy do konce, například právě v dopise z 20. listopadu 1907 zdůrazňuje nutnost ponechání poznámky: „[...] *že se od stanovených podmínek nesmí za žádných okolností ustoupiti.*”¹⁶¹ Díky tomuto jen zdánlivě pedantickému slovíčkaření se Hlávkovi zajisté podařilo své dary uchránit, aby byly využity jen pro zamýšlený účel. Je až zvláštní, že tento důraz na slovo nekladl spíše jeho přítel, který by měl být v tomto ohledu zběhlý z právnické profese. Výsledek Hlávkovy pečlivosti můžeme vidět především v jeho odkaze, jenž reprezentuje Nádání Josef, Marie a Zdeňky Hlávkových. Nadace funguje jako samostatná právnická osoba a díky Hlávkově úmyslu zasvětit finanční dary nadace kulturním účelům, podařilo se jí dosud přežít všechny režimy, ač její finanční situace nebyla vždy úplně jednoduchá.¹⁶²

Hlávkova mecenášská činnost byla nepochybně velkým přínosem pro samotný český národ. Díky jí máme již zmiňovanou Akademii věd, pomník svatého Václava nebo Českou

¹⁵⁶ LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 15. listopadu 1907.

¹⁵⁷ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 17. listopadu 1907.

¹⁵⁸ LA PNP, fond Josefa Hlávky. Dopis od Karla Mattuše ze dne 20. listopadu 1907.

¹⁵⁹ LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 22. listopadu 1907.

¹⁶⁰ LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 24. listopadu 1907.

¹⁶¹ LA PNP, fond Karla Mattuše. Dopis od Josefa Hlávky ze dne 20. listopadu 1907.

¹⁶² POKORNÝ, Jirí. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nádání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu.* Praha: Academia 2005, str. 189.

filharmonii s bohatou historií. Ale možná je daleko důležitější, že dokázala mít přínos pro ty, kteří ji zaslouženě potřebovali a od kterých se nic nevyžadovalo na oplátku.

5. Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl rozebrat vztah dvou přátel, Josefa Hlávky a Karla Mattuše. V jednotlivých kapitolách jsem se tyto neobyčejné muže pokusila představit a na základě jejich rozsáhlé korespondence analyzovat jejich vztah. Život Josefa Hlávky je velice dobře zpracován již několika autory, pasáž věnovaná jeho životu tedy slouží jen jako stručné představení jeho osoby. Během psaní jsem se však snažila poukázat na to, že i Hlávka, ač se zdá jako poměrně strohý muž, si se svým přítelem dokázal psát o úplně obyčejných věcech, jako byla třeba návštěva divadla nebo lázní, a neřešil neustále pracovní záležitosti.

Zjistila jsem, že Karlu Mattušovi se dosavadní literatura věnovala velice málo, proto se mu v práci dostalo většího prostoru. Pozice ředitele Zemské banky je pro tohoto muže asi nejméně významnější, tím však výčet jeho funkcí nekončí. Karel Mattuš pravidelně zasedal v panské sněmovně ve Vídni, byl častým návštěvníkem Měšťanské besedy a vůbec politické záležitosti byly nedílnou součástí života doktora práv, tvořily velkou část jeho zájmu. Své názory dokázal prosazovat i ve formě literární, především velké zásluhy se mu podařilo vykonat při vedení redakce časopisu Boleslavan. Veškerá činnost, které se Mattuš věnoval, sice byla rozebrána v nejrůznějších článcích a pracích, žádná literatura se však zatím nevěnovala jeho životu jako celku. Tyto nejzásadnější životní milníky jsem se pokusila při psaní shrnout. Práce by tedy mohla sloužit jako doplňující literatura s jakýmsi kritickým nadhledem k Mattušovým již vydaným *Pamětem*. Také se zde otevírá prostor pro další badatele, kteří by Mattušův život chtěli rozvíjet do dalších podrobností.

Hlavním úkolem práce byla hlubší analýza vztahu mezi Karlem Mattušem a Josefem Hlávkou. Z dopisů nám vyplynul pohled na jejich přátelství hned z několika úhlů. Z velkého množství korespondence vyvstal obraz vztahu pracovního. Hlávka s Mattušem spolupracovali hned na několika projektech. Kapitoly věnující se dopisům bude spojoval ještě jedno téma, a to obraz Josefa Hlávky jako mecenáše. Karel Mattuš bude v pasážích figurovat nejen jako finanční poradce, ale také jako pomocník při rozhodování komu nebo čemu finanční pomoc věnovat. Zaměření mecenášské činnosti je u těchto tří témat odlišné. V záležitosti konsituování Národohospodářského ústavu se nám projevuje snaha posunout samostatnost českého národa zase o kousek dál, sledujeme zde národní uvědomělost obou mužů, pro které je velice podstatné, aby se národ neustále vyvíjel kupředu. To, že Hlávka pro vznik této instituce mnohé udělal, je jasným faktem, který vyplývá hned z několika zdrojů, zásluhy Karla Mattuše však již tak známé nejsou. Se vznikem ústavu to nebylo úplně jednoduché.

Přátelé museli několikrát žádat o povolení u úřadů, vlády nebo ministerstev. Jelikož bylo poměrně dost zařizování, byl Mattuš příteli oporou a díky jeho schopnostem a právníckému vzdělání jej Hlávka několikrát požádal o pomoc při komunikaci s úřady. Mattuš byl člověk, který si dokázal pevně stát za svými názory, proto se nenechal odradit počátečními neúspěchy a tlačil na úřady tak dlouho, dokud mu nebylo vyhověno. Další obraz mecenášské pomoci, tentokrát v souvislosti se zhotovením sochy svatého Václava, nám ukazuje Hlávkovu vášeň, jako architekta, pro umění, ale také jej zobrazuje jako muže, který měl neobyčejný cit pro to, do čeho investovat, neboť prostředí okolo sochy svatého Václava je dodnes velmi významným bodem celé Prahy. V této záležitosti se Mattuš ukázal především jako znalý finanční poradce. Z dopisů můžeme poznat, že se přátelé poměrně dobře navzájem znali. Josef Hlávka svému příteli plně důvěřoval ve finančních záležitostech a Karel Mattuš zase moc dobře rozuměl Hlávkově mecenášské činnosti. Věděl, že je jeho přítel velice štedrý muž, ale bylo mu jasné, že když Hlávka stanovil finanční limit hotovosti, kterou byl ochoten darovat, je naprosto zbytečné jej žádat o víc, proto využil své schopnosti a hledal cestu jinde. Poslední kapitola se bude věnovat Elišce Krásnohorské. Hlávkou zřízený Svatováclavský fond podporoval důchodem české umělce, kteří již byli v penzi. Z dopisů jde vyzorovat, že se přátelé pohybovali ve stejném okruhu lidí. Oba dokázali ocenit české umělce a do jisté míry na ně měli i podobný vkus. Při rozhodování komu z fondu uvolnit finance sdílel Mattuš s Hlávkou často stejný názor a v roce 1907 padla volba právě na Elišku Krásnohorskou.¹⁶³

Pro vztah osobní už v práci nevznikl tak velký prostor. Například co se týče rodinného života, nebyl Hlávka vůči příteli příliš sdílný, o jeho manželkách a především druhé ženě Zdeňce se alespoň dovídáme v literatuře věnované Hlávkově, a to poměrně rozsáhle. Na rozdíl od Josefa Hlávky měl Karel Mattuš se svou ženou několik potomků, jeho rodinný život však není podepřen velkým počtem informací, neboť ve svém vzpomínání (*Pamětech*) děti a manželku zmiňuje pouze letmo. V dopisech se však často, alespoň v závěru, zmiňuje o aktuálním dění v rodině.

Dopisy Karla Mattuše popisují širokou škálu témat od obyčejných všedních věcí až po ty pracovní, Hlávka se zase v drtivé většině případů zabývá pouze prací. Troufám si však tvrdit, že vztah obou přátel byl velice blízký. Jednak byli úzkými spolupracovníky – řešili mezi sebou velice citlivé záležitosti, takže jejich vztah musel být založen na dostatečné důvěře. Také z toho, že Mattuš často Hlávku zpravoval o dění ve svém soukromém životě, vyplývá, že jejich vztah nebyl pouze pracovní, ale bylo mezi nimi dle mého názoru silné

---

¹⁶³ PAVLÍČEK W., Tomáš. *Rozbor korespondence Josefu Hlávkově (Komunikační strategie, stylizace jednoho českého mecenáše a sebestylizace pisatelů dopisů)*. Praha 2006. Filozofická fakulta univerzity Kralovy. Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Jirí Štaif, CSc, str. 37.

přátelství. Tento fakt může podložit i to, že plánovali společnou cestu nebo odpočinek na Hlávkově zámku v Lužanech.

Cílem bakalářské práce byla analýza vztahu dvou lidí. Z korespondence nám vyplynulo hned několik rovin přátelství, které byly na předešlých stranách rozebírány. Pohled na Karla Mattuše a Josefa Hlávku zatím stále není vyčerpán, loučíme se s nimi alespoň v rámci tohoto textu. Oba muži jsou v dnešní době již často opomíjeni, dokonce o nich velká část veřejnosti neví téměř nic.¹⁶⁴ Doufám, že prostřednictvím práce a dalších děl, která jim budou snad ještě v budoucnu věnována, se rozšíří povědomí o dvou lidech, kteří našemu málemu národu tolik dali.

---

¹⁶⁴ Toto tvrzení se týká především Karla Mattuše.

Použité prameny a literatura

Prameny

Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Josefa Hlávky. Korespondence přijatá od Karla Mattuše.

Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Karla Mattuše. Korespondence přijatá od Josefa Hlávky.

Literatura

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri 2005.

BEVERIDGE, David R.. *Zdenka a Josef Hlávkoví - Anna a Antonín Dvořákoví: přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2012.

ČERVINKOVÁ - RIEGROVÁ, Marie. *Zápisky II. (1885-1886)*, Praha: Scriptorium 2013.

HEIDLER, Jan. *Příspěvky k listáři Dr. Františka Ladislava Riegra, Díl II. z let 1872 až 1903*. Praha: Nákladem České akademie věd a umění 1926.

HLAVAČKA, Milan a kol. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době. Díl I*. Praha: Historický ústav 2016.

HOJDA, Zdeněk a Jiří POKORNÝ. *Pomníky a zapomínky*. Praha: Paseka, 1997.

JEŽKOVÁ, Alena. *Svatý Václav a jeho pomník*. Praha: Arcibiskupství pražské 2016.

KUČERA, Karel. Hlávka a Rieger. Kapitola o přátelství z konce staročeské éry. In: *Acta polytechnica. Práce ČVUT v Praze. Řada 6. Všeobecná č. 3, (1990.)* str. 57-63.

LODR, Alois. *Josef Hlávka, český architekt, stavitel a mecenáš*. Praha: Melantrich 1988.

MALÍŘ, Jiří. *Politické strany I. díl 1861-1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*. Brno: Doplněk 2005.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. Praha: Nakladatelství Leges 2010.

MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor 1921.

PAVLÍČEK W., Tomáš. *Rozbor korespondence Josefu Hlávkoví (Komunikační strategie, stylizace jednoho českého mecenáše a sebestylizace pisatelů dopisů)*. Praha 2006. Filozofická fakulta univerzity Kralovy. Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc.

POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky: historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*. Praha: Academia 2005.

POKORNÁ, Magdaléna. *Život na Lužanském zámku*. In: ŠMAHEL, František (ed.). *Hlávkovy Lužany*, Praha: nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových 2014.

RIES, Pavel P.. *Josef Hlávka, největší český mecenáš*. Praha: TV Spektrum 1991.

SENOHRÁBEK, Jiří. *Časopis Boleslavan 1860 – 1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice*. Praha 2000. Filozofická fakulta univerzity Karlovy, Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Milan Hlavačka CSc.

SENOHRÁBEK, Jiří. *Časopis Boleslavan 1860-1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice*. In: *Český časopis historický = The Czech Historical Review* Praha : Historický ústav AV ČR 100, č. 2, (2002) str 293–334.

SOUKUP, Ladislav a Vendulka VALENTOVÁ. *Právníci spolotvůrci Československé republiky roku 1918*. In: KNOLL, Vilém (ed.). *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2006*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

ŠMAHEL, František. Hlávkovy Lužany. In: F. Š. (ed.). *Hlávkovy Lužany*, Praha: nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových 2014.

ŠVEC, Luboš. Karel Mattuš. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 9, č. 28, 1993. str. 71-79.

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Praha: Melantrich 1987.

ŽÁK, Karel. *Vzpomínky na dra K. Mattuše*. Praha: Svatobor 1929.

Internetové a mediální zdroje

Dostupné online: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=SeznamPredstaveni.aspx&sz=0&ic=1071&ju=0&fo=000&pn=456affcc-f402-4000-aaff-c11223344aaa>), dne 3. listopadu 2017.

Dostupné online: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=SeznamPredstaveni.aspx&ic=1734&ju=0&sb=0&zz=OPR&sz=0&pn=256affcc-f002-2000-15af-c913k3315dpc>, dne 3. listopadu 2017.

HÁJEK, Jan. In: Průkopníci podnikání v českých zemích: Karel Mattuš [televizní pořad]. ČT 1998. ČT2, 17. 4. 2000.